

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

Особливості економічної термінології
в сучасній китайській мові

Кваліфікаційна робота

Освітнього ступеня «магістр»

студентки II курсу

освітньої програми/спеціальності

«китайська мова і література та переклад,

англійська мова»,

Лиховоз Вероніки Володимирівни

Науковий керівник:

Кандидат філологічних наук, асистент

кафедри мов і літератур Далекого

Сходу та Південно-Східної Азії

Козоріз Олександр Павлович

Рецензент:

Вечоринська Тетяна Вікторівна

Допущено до захисту

Протокол засідання кафедри

Мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

Протокол №5 від 30.11.2022

Завідувач кафедри

доц. Ісаєва Н.С.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ.....	8
1.1. Поняття та особливості терміну в китайській мові	8
1.2. Сучасна економічна система КНР	15
1.3. Формування економічної терміносистеми китайської мови	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	27
2.1. Афіксальний словотвір у економічній термінології СКМ	27
2.2. Структурні характеристики словосполучення та словоскладання в економічній термінології СКМ	31
2.3. Терміни-складнопохідні слова та терміни-словосполучення у економічній термінології СКМ	34
2.4. Іншомовні запозичення та термінологічні кальки у економічній термінології СКМ.....	37
2.5. Статистичні характеристики мовних одиниць економічної термінології СКМ	42
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	48
3.1. Класифікація термінів-синонімів у економічній термінології СКМ.....	48
3.2. Явище гіпонімії та гіперонімії у економічній термінології СКМ	50
3.2.1. Атрибутивне словосполучення як істотна структурна одиниця термінологічної гіпонімії.....	51
3.3. Явище антонімії у економічній термінології СКМ	52
3.4. Полісемія у економічній термінології СКМ	54
3.5. Випадки омонімії в економічній термінології СКМ	56

	3
Висновки до розділу 3.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Нині процес глобалізації зачіпає всі сфери життя суспільства, в тому числі й економіку. Китай, колись закрита та таємнича країна, після політики реформ та відкритості “改革开放” gǎi gé kāi fàng у 1978 р. не тільки послужила початком економічного розвитку, а й соціального, духовного розвитку Китаю.

У другій половині ХХ ст. економіка КНР вже характеризувалася своїм різким економічним підйомом за короткий термін. Наприклад, китайське місто Шеньчжень у 1979 р. було обрано як нову економічну зону, що вплинуло на його бурхливий розвиток. Зараз з маленького річкового міста Шеньчжень перетворився на транспортне, фінансове, економічне конкурентоспроможне місто країни, яке у 2008 р. було обрано Юнеско «Творчим містом дизайну». Наразі КНР займає лідируючі позиції у світовій економіці, поступаючись лише США.

Китай зацікавлений у встановленні економічних та торговельних контактів з багатьма країнами світу, у тому числі й з Україною. Зокрема, вагомою перспективою розвитку китайсько-українських економічних відносин в останні роки становить китайська програма «нового шовкового шляху» під назвою «Один шлях – один пояс». Окрім того, слід зауважити можливості для економіки України, які полягають у розвитку торгово-економічної співпраці з Китайською народною республікою не тільки у вже відомих напрямках та галузях, але і створення принципово нових, таких, наприклад, як ІТ-технології, авіа-космічна, суднобудівна галузі та ін.

При цьому, наявність мовного бар'єру завжди була неабиякою перешкодою для налагодження спільного бізнесу між іноземними підприємцями. Сьогодні з'являються нові, дедалі складніші форми зовнішньоекономічної діяльності, які вимагають досконалого знання та застосування норм міжнародного права та національного права країн, звичайв ділової комунікації у тій чи іншій галузі економіки, чіткого володіння

спеціальною торговельно-економічною термінологією. Це обумовлює потребу у вивченні особливостей економічної термінології китайської мови.

Актуальність тематики цієї роботи обумовлена тим, що у зв'язку з розвитком відносин між Україною та Китаєм, що спостерігається в останні десятиліття, вивчення особливостей економічних термінів сучасної китайської мови стає все більш актуальним та значущим з погляду професійно-ділового контакту між Україною та Китаєм. З огляду на зміцнення українсько-китайського співробітництва виникла необхідність детального вивчення особливостей економічної термінології китайської мови. Мова має свої характерні риси, що знаходять відображення при перекладі, тому вивчення проблеми економічної термінології сучасної китайської мови становить вагомий інтерес для лінгвістів і фахівців.

Об'єктом дослідження є економічна термінологія сучасної китайської мови.

Предмет дослідження – структурні та семантичні особливості економічної термінології в сучасній китайській мові.

Мета дослідження полягає у вивченні структурних та семантичних особливостей економічної термінології сучасної китайської мови.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати ряд **завдань** дослідження:

- 1) уточнити поняття та особливості терміну в китайській мові;
- 2) розглянути сучасну економічну систему КНР;
- 3) дослідити особливості формування економічної терміносистеми китайської мови;
- 4) розглянути особливості афіксального словотвору у економічній термінології СКМ;
- 5) проаналізувати структурні характеристики словосполучення та словоскладання в економічній термінології СКМ;
- 6) розглянути терміни-складнопохідні слова та терміни-словосполучення у економічній термінології СКМ;

7) дослідити іншомовні запозичення та термінологічні кальки у економічній термінології СКМ;

8) розглянути статистичні характеристики мовних одиниць економічної термінології СКМ;

9) дослідити класифікацію термінів-синонімів у економічній термінології СКМ;

10) проаналізувати явище гіпонімії та гіперонімії у економічній термінології СКМ;

11) дослідити явище антонімії у економічній термінології СКМ;

12) визначити особливості полісемії у економічній термінології;

13) розглянути випадки омонімії в економічній термінології СКМ.

У роботі використовувалися наступні **методи дослідження**:

– метод порівняльного аналізу, який застосовувався для зіставлення китайських термінів різних структурних типів;

– метод суцільної вибірки для відбору термінів у текстовому матеріалі;

– описовий метод для аналізу мовних фактів, що включає етапи збору емпіричного матеріалу, спостереження, класифікації, узагальнення;

– метод лінгвістичного аналізу і спостереження;

– структурний та лексико-семантичний аналіз термінів, моделей їх утворення;

– порівняльно-зіставний метод.

Новизна дослідження полягає у тому, що в роботі вперше досліджено структурні та семантичні особливості економічної термінології сучасної китайської мови шляхом кількісного аналізу, що дозволило з'ясувати кількісне співвідношення різних типів економічної термінології СКМ.

Теоретична значущість роботи полягає у тому, що її результати вносять певний вклад у китайське термінознавство, можуть бути використані в узагальненнях фахівців з питань теорії перекладу.

Практична цінність роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані у практиці перекладу текстів економічної тематики, а також

можуть використовуватися у ході викладання теорії та практики китайсько-українського перекладу у вищих навчальних закладах.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку ілюстративних джерел та резюме.

У вступі обґрунтовується актуальність дослідження, формулюються об'єкт, предмет, мета і завдання роботи, вказуються методи дослідження, його теоретична та практична значущість і новизна, описується структура дослідження.

У першому розділі «Теоретичні аспекти вивчення економічної термінології сучасної китайської мови» розглядаються поняття та особливості терміну в китайській мові, особливості сучасної економічної системи КНР, а також специфіка формування економічної терміносистеми китайської мови.

У другому розділі дослідження «Структурні особливості сучасної китайської економічної термінології» досліджуються афіксальний словотвір у економічній термінології СКМ, структурні характеристики словосполучення та словоскладання в економічній термінології СКМ, терміни-складнопохідні слова та терміни-словосполучення у економічній термінології СКМ. У розділі також аналізуються іншомовні запозичення та термінологічні кальки у економічній термінології СКМ, а також статистичні характеристики мовних одиниць економічної термінології СКМ.

У третьому розділі «Семантичні особливості сучасної китайської економічної термінології» досліджуються класифікація термінів-синонімів у економічній термінології СКМ, явище гіпонімії та гіперонімії у економічній термінології СКМ, явище антонімії у економічній термінології СКМ, а також полісемія та омонімія у економічній термінології СКМ.

У висновку представлені результати дослідження, а також формулюються перспективи подальших досліджень у рамках цієї тематики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття та особливості терміну в китайській мові

На сьогодні проблемі терміносистем різних мов присвячена значна кількість вітчизняних та іноземних лінгвістичних досліджень, що обумовлюється глобалізаційними процесами та активною взаємодією країн світу у професійно-діловій, економічній та інших сферах. Окрім того, засвоєння іноземної мови неможливе без вивчення всієї системи стилів цієї мови, включно з науково-технічним стилем мови.

Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики. Термінологія має тривалий шлях свого формування. Цей шлях починається разом з формуванням конкретної галузі знання або діяльності [15, с. 136]. Терміни – складні слова та терміни-словосполучення, які є означальними за характером та виражають цілісні поняття, мають різний ступінь смислової розкладності, хоча в будь-якому випадку вони більш стійкі, ніж вільні словосполучення загальноживаної сучасної англійської мови.

Натомість, основу професійно-орієнтованого іншомовного спілкування, отримання та адресації професійно-орієнтованої інформації складають терміни. Ефективність засвоєння термінів впливає на ефективність усіх видів професійно-орієнтованої іншомовної мовленнєвої діяльності, адже вкрай важко, а часто й взагалі неможливо, читати тексти за фахом, спілкуватися на виставці, конференції або виробництві на професійні теми, не володіючи відповідною термінологією [33, с. 202].

Утворення понять, закріплених у термінології, відбувається у процесі становлення і розвитку спеціальних знань в конкретних науково-технічних і виробничих областях людської діяльності. Термін є мовним вираженням поняття. Закріплена в термінах інформація про накопичений колективний досвід є тією базовою основою, на якій будується сучасне професійно-наукове

знання. Отже, терміни – необхідна умова розвитку науково-технічного знання [44, с. 77].

Існує безліч визначень терміну, проте єдиного загальноприйнятого визначення терміна на сьогоднішній день немає. У “Словнику сучасної лінгвістики” термін (від лат. *terminus* – “межа”) визначається як слово або словосполучення, яке позначає поняття будь-якої галузі знання чи сфери діяльності [8, с. 368].

Н.А. Ляшук, посилаючись на праці О.С. Ахманової, вказує, що термін – це “слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної та ін.) мови, яке створене, отримане або запозичене для точного визначення спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [20, с. 105]. Т.Р. Кияк називає терміни найбільш часто вживаними мовними одиницями професійного тексту і підкреслює, що функціонування професійної мови обумовлюється чітко окресленою термінологією [11, с. 78]. Ю. Самсон, у свою чергу, цитує думку І. В. Арнольда, відповідно до якої терміни відрізняються від загальноживаних слів тим, що мають дефініцію, яка розкриває найбільш суттєві ознаки спеціальних понять [31, с. 152].

Л.М. Томіленко вважає, що термін відноситься до спеціальної сфери вживання і є найменуванням спеціального поняття [36, с. 25]. Здебільшого, терміни позначають чітко визначені поняття, предмети та явища, зазвичай являють собою однозначні слова без синонімів, які, при цьому, входять до складу “міжнародної” лексики [7, с. 312].

Терміни є основою виключно наукової лексики, а сфера їх вживання обмежується спеціальною та науковою літературою. Терміни поширюються у мові паралельно з поширенням предмета, який вони позначають. Однак від терміна не можна вимагати “національної приналежності”, адже незалежно від свого походження, термін завжди є здобутком всього людства, яка користується ним, так само як і предметом, який цей термін позначає, як своєю “законною” власністю [21, с. 38].

У цілому більшість визначень сходяться в тому, що термін – це слово (або словосполучення), характерне для певної сфери діяльності, яке слугує для позначення спеціального поняття.

На думку М.О. Вакуленко, терміни загальномовної сфери, як правило, однослівні, а зміст більше однієї словесної позиції – або “фразеологічного походження” (наприклад, в укр. мові *роза вітрів* і т. д.), або сприймаються скоріше як поєднання лексичних одиниць (наприклад, в укр. мові *льотчик-космонавт, ракета-носій, космічний корабель, відкритий космос* та ін.). Вчений стверджує, що можна кваліфікувати багатослівні терміни як фразеологічні одиниці, відносячи їх до розряду так званої неідіоматичної фразеології, що підкреслить особливу зв’язаність термінологічних словосполучень і цілісність їх номінації [2, с. 78].

Такого роду фразеологічні сполучення і окремі слова – терміни можна зустріти в звітах, статутах, законах, нотах, причому кожна галузь має свою специфічну термінологію, або терміносистему. Під термінологією розуміють сукупність термінів (своєрідну впорядковану систему термінів) певної діяльності, галузі виробництва або знання [24, с. 32].

Основні вимоги, яким має відповідати слово чи словосполучення, яке має термінологічну природу, такі:

- незалежність від контексту;
- точність і лаконічність;
- однозначність;
- вмотивованість;
- простота;
- системність [34, с. 203].

Маючи специфічну сферу застосування і спеціальний об’єкт позначення, терміни входять до складу певної термінології. Під словом “термінологія” розуміється сукупність термінів будь-якої спеціальної області. Питання системності термінології досить широко обговорюються у

лінгвістичній літературі, адже системність є однією з найважливіших умов існування терміну.

Вважається, що термін може існувати лише як елемент терміносистеми. Під “терміносистемою” розуміють сукупність термінів, які адекватно відображають систему понять теорії, яка стосується певної спеціальної сфери людських знань або діяльності.

В основі системності термінів та виділення їх в окремі терміносистеми лежить принцип класифікації. Класифікація трактується як процедура регулярного логічно правильного розподілу різних понять предметної області за різними принципами або як результат цієї процедури. У контексті класифікації термінів важливим є визначення тих ознак, за якими терміни відокремлюються від інших лексичних одиниць певної мови. Саме відповідно до цих принципів терміни поділяються на типи та групи.

Зокрема, у класі наукових і технічних термінів розрізняють загальнонаукові, загальнотехнічні та вузько-спеціалізовані терміни, які в подальшому класифікують також відповідно до галузей знань і типів діяльності. Згідно з різними існуючими на сьогодні класифікаціями, терміни групують за змістом, мовною формою (структурними особливостями), функціями та за деякими іншими принципами.

Науково-технічна мова описує технічні об’єкти, характеризує і пояснює природні процеси та явища. Тобто для сприйняття цієї інформації необхідне знання спеціальних термінів, які описують технічні об’єкти (надають його визначення, визначають функцію, структуру і форму, класифікацію, застосування об’єкта, наступні перспективи його розробки, матеріали, технології виробництва, обладнання, дизайн і т. п.), визначають поняття явища і процес (зміна об’єктів у часі, пов’язані з ними події, їх наслідки, а також здатність до дії, перебування в дії тощо).

О.М. Вакулєнко, вслід за Д.С. Лотте, [2] виділяє такі категорії термінів, як предмети, процеси (явища), властивості та величини. За класифікацією Л.М. Томіленко, терміни поділяються на: предмет, процес, стан, режим,

властивості, величини, одиниці вимірів, науки й галузі, професії та заняття [36, с. 130-131].

В. Іващенко у своїх дослідженнях термінів спирається на роботи В. М. Лейчик, який розглядає термін як тришарову лексичну одиницю певної терміносистеми. На думку дослідника, базою для терміна слугує лексична одиниця мови, на базі якої він утворюється. Така лексична одиниця є так званим мовним субстратом терміна. Співвіднесеність терміна з певним професійним (спеціальним) поняттям утворює його логічний суперстрат. Відповідно, між цими двома шарами понять терміна (субстратом та суперстратом) розташовуються змістовні та формальні ознаки, які й утворюють термінологічну сутність терміна [10, с. 30-31].

Щодо особливостей виникнення термінів у національній мові, то не всі вони утворюються на базі лексичних одиниць загальноживаної мови (рідної чи чужої). Безумовно, більшість термінів є запозиченнями (сюди входять, у тому числі, й терміни-інтернаціоналізми) та утвореннями національної мови. Втім, існують у дуже обмеженій кількості й цілковито “вигадані” терміни, як от слово “кодак” [11, с. 6].

Для правильного розуміння терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру, семантичні відмінності від загальноживаних слів. За своєю будовою (за класифікацією В. І. Карабана) терміни поділяються на наступні структурні типи:

- 1) прості терміни (прості кореневі слова);
- 2) похідні терміни: суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні;
- 3) складні терміни;
- 4) терміни-словосполучення.

Просте слово-термін є непохідним, основа якого залишається незмінною та включає в себе головне значення слова [15]. Складається лише з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії.

Похідне слово-термін містить у своєму складі одну кореневу та одну (чи більше) афіксальну морфему. Серед афіксів можна виділити два типи:

- 1) власні (внутрішні засоби мови);
- 2) запозичені.

Переважає більшість всіх продуктивних в термінологічній лексиці суфіксів є запозиченими з латинської, грецької, англійської, французької чи інших мов, часто ще в ранній період розвитку мови [19, с. 10].

У залежності від кількості та характеру афіксальних морфем похідні слова можуть бути поділені на ряд більш вузьких типів [10, с. 131]. Отже, похідні слова-терміни представляється доцільним диференціювати за типом дериваційної моделі.

Складні терміни – слова, які складаються не менш як з двох корневих морфем (компонентів) та характеризуються графічною та семантичною цілісністю. З точки зору структури складових розрізняються наступні типи складних слів:

- складні слова, що складаються з простих основ;
- складні слова, у яких принаймні один компонент є похідною основою;
- складні слова, в яких один з компонентів є скороченням;
- складні слова, в яких один з компонентів є складним словом [36, с. 71].

Окрім того, терміни можуть мати форму термінологічного словосполучення. Такі терміни доцільно диференціювати за типом їх структури. Зокрема, вчені виділяють наступні структурні типи термінів-словосполучень [8, с. 165]:

1. Прості словосполучення, що складаються, як правило з двох слів, одне з яких є головним, а інше залежним.
2. Складні словосполучення, у яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого слова.

За морфологічною ознакою основного слова терміни-словосполучення можна поділити на:

- 1) іменні словосполучення (з іменником у ролі стрижневого слова);
- 2) прикметникові словосполучення (з прикметником чи дієприкметником у ролі основного компонента);
- 3) дієслівні словосполучення.

Терміни-словосполучення можна диференціювати і за типом синтаксичної будови словосполучення, граматичної моделі, а саме можна виділити такі групи [1, с. 165-167]:

- іменник + іменник;
- прикметник + іменник;
- дієслово + іменник;
- іменник + інфінітив.

Окрім того, за синтаксичними ознаками розрізняють безприйменникові сполучення слів, з'єднані способом керування, а також прийменникові словосполучення.

Термінологія як частина китайської мови має свою специфіку. Термінологія виділяється у китайській мові з давніх часів, і перші праці у галузі вивчення термінів китайської мови приписуються ще Конфуцію [48]. Однак, китайська мова, як і сам Китай пережили безліч історичних етапів розвитку й кожен із них характеризується своїми особливостями, у тому числі й у термінології. Нас найбільше цікавить сучасний етап розвитку китайської термінології.

Починаючи з кінця XIX ст. західна наука починає проникати на Схід, у тому числі і в Китай. У Китаї виникають спеціалізовані організації, які поєднують зусилля щодо уніфікації китайських термінів. Після створення КНР термінологічна робота досягла значних успіхів. Однак щодо теоретичних досліджень, то вони довгий час, через різні причини, значною мірою відставали. Слабкість теоретичних досліджень на той період природно впливала на фактичну термінологічну роботу. З кінця 80-х рр. XX ст. ця

несприятлива ситуація почала викликати серйозне занепокоєння китайських учених. З цього часу вчені почали поступово ознайомлюватись із проблемами термінознавства. Перші кроки було зроблено наприкінці 90-х рр. XX ст., тоді було також сформульовано основні завдання термінознавства та обґрунтовано назву дисципліни китайською мовою: 术语学 shù yǔ xué.

Існує проблема перекладу слів “термінологія” та “термінознавство” китайською мовою. Іноді перше та друге слово перекладають як 术语学 shù yǔ xué – “наука про терміни”. У світлі конфуціанської концепції «Чжен мін» та сучасної теорії термінознавства необхідно перекладати ці слова китайською мовою правильно. У сучасній китайській мові англійське слово “terminology” перекладають як 术语学 shù yǔ xué і як 术语 shù yǔ – “термін” або “термінологія” як сукупність термінів. Ми пропонуємо використовувати для цих двох різних слів різні терміни китайською мовою. У даний час термінознавство перекладається як 术语学 shù yǔ xué, а термінологія як сукупність термінів перекладається 术语总汇 shù yǔ zǒng huì.

Перші китайські термінологічні організації починають створюватися на початку XX ст. У 1909 р. при Цинському дворі було засновано Канцелярію з розробки наукових іменників. У 1932 р. була створена Державна канцелярія зі складання науково-технічних іменників. У 1985 р. створюється Всекитайський комітет із затвердження науково-технічних іменників – 全国科学技术名词委员会 quán guó kē xué jì shù míng cí wěi yuán huì [49].

На сьогодні китайська термінологія вже оформилася у самостійну систему лексики. Особливо вагоме місце у сучасній китайській терміносистемі економічна термінологія, особливо з огляду на швидкі темпи розвитку китайської економіки в останні десятиліття.

1.2. Сучасна економічна система КНР

Економічна терміносистема китайської мови значною мірою залежить від особливостей економіки КНР, адже відображає економічні реалії цієї країни. Проаналізувавши специфіку економічної системи КНР, вчені представляють її як неоднорідну картину у зв'язку з існуванням у рамках соціалістичного способу виробництва різних суспільно-економічних укладів: соціалістичного, державно-капіталістичного, капіталістичного дрібнотоварного та різних змішаних форм, які загалом сформували нову економічну систему «соціалізму з китайською специфікою», або «відкритого соціалізму». Це дозволяє в умовах відкритого ринку успішно конкурувати з режимом транснаціональних корпорацій та розвиненими країнами, завдяки поєднанню ринкових механізмів та державного макрорегулювання, коли сила громадських корпорацій виявляється сполученою з силою соціалістичної держави [26, с. 53].

Відправним пунктом комплексної реформи економічної системи став 3-й пленум ЦК КПК XI скликання, що відбувся у грудні 1978 р., на якому китайське керівництво ухвалило важливе рішення про зміну економічної політики, що спирається на надцентралізоване державне планування, командно-адміністративну систему, формування ринкової економіки зі збереженням переваг колишньої соціалістичної системи, і навіть на проведення політики реформ та відкритості [35, с. 135].

Сучасний Китай (далі – КНР) є країною з однією з найрозвиненіших економік світу, які, як і раніше, найбільш динамічно розвиваються. За сорок років політика реформ і відкритості призвела до суттєвих успіхів. Для Китаю характерні високі темпи індустріалізації та урбанізації. Нині країна вступила в період істотних перетворень у сфері економічної політики, спрямованих на зміну моделі зростання.

Протягом останніх десятиліть керівництво країни приділяло велику увагу економічному зростанню, і лише на початку XXI ст. вперше було сформульовано необхідність пошуку рішення для наростаючих соціальних проблем. У 2006 р. була затверджена концепція будівництва соціалістичного

гармонійного суспільства, що включає зниження соціальної диференціації, вдосконалення правової системи, розвиток сфери суспільних послуг.

У XXI ст. особливу увагу приділяється розвитку інновацій та створення ефективної системи освіти на всіх рівнях. Проблемою сформованої в КНР освітньої системи залишається те, що вища освіта є елітарною і недоступною для більшості населення. Проте частка населення з рівнем освіти не нижче середнього у 2010 р. склала 65,3%, збільшившись на 13 пунктів щодо рівня 2000 р. Частка державних витрат на освіту близька до 2% ВВП.

Одним із негативних ефектів швидкої індустріалізації Китаю стало погіршення стану навколишнього середовища та пов'язане з цим збільшення смертності від захворювань, викликаних забрудненнями повітря та води. Частка урядових витрат на охорону здоров'я поступово підвищується і в 2016 р. досягла 2,9% ВВП (державні витрати становлять близько 60% загальних витрат на цю сферу). Загалом для системи охорони здоров'я характерні дві основні проблеми – надзвичайно висока вартість медичних послуг та низький рівень охоплення (особливо для сільського населення).

З 2012 р. Світовий банк відносить Китай до країн із рівнем доходу вище середнього. За оцінками МВФ, у 2018 р. частка КНР у світовому ВВП за ПКС становила 18,7%, збільшившись майже в 2,5 рази з 2000 р. (7,4%). Китай займає перше місце у світі за обсягом ВВП по ППС з 2014 р. і друге місце за номінальним ВВП, поступаючись лише США. Крім того, за даними Світового банку, Китай протягом десятиліття поряд із США та Нідерландами входить до трійки лідерів з абсолютного обсягу прямих іноземних інвестицій.

Водночас економічне зростання в Китаї не сприяло якісному розвитку інституційного середовища. У багатьох рейтингах, що характеризують якість інститутів, КНР розташована в середині або навіть наприкінці розподілу. Так, наприклад, Китай займає 176-е зі 180 місць у рейтингу рівня свободи преси [45] і 87-е місце зі 180 за індексом сприйняття корупції [43], 100-е місце зі 169 у рейтингу економічно вільних країн [41]. Проте ряд позитивних результатів було досягнуто: за даними Всесвітнього економічного форуму за

2017–2018 рр. [46], КНР знаходиться на 27-му місці за індексом глобальної конкурентоспроможності. У 2018 р. країна посіла 46-е місце зі 190 у рейтингу “Doing Business”, що відображає ступінь легкості ведення підприємницької діяльності. Найбільш низькі значення спостерігалися за такими компонентами індексу, як отримання дозволу на будівництво (121-е місце), виплата податків (114-те) та отримання кредиту (73-те).

Історія сталого економічного зростання Китаю бере свій початок наприкінці 1970-х рр., коли в офіційній ідеології відбувся поворот до ринкової трансформації. Після 1976 р., коли темп приросту ВВП становив – 1,6%, економіка Китаю жодного разу поверталася до зони негативних приростів. Більше того, за останні чотири десятиліття середньорічні темпи приросту ВВП становили понад 9,5%, при цьому найнижчі темпи спостерігалися в період політичної кризи 1989 р. (+4,2% у 1989 р. та +3,9% у 1990 р.). У 2018 р. обсяг ВВП Китаю у реальному вираженні може перевищити значення 2000 р. у 4,8 рази.

Після бурхливого зростання у першій половині 1990-х рр., коли темпи приросту ВВП досягали 12–14%, до кінця десятиліття економіка Китаю суттєво сповільнилася, що було пов’язане з Азіатською фінансовою кризою. У 1998–1999 рр. приріст ВВП становив 7,6–7,8%. Після тривалого ослаблення юаня і 30% девальвації, що відбулася в 1994 р., в 1996 р. була проведена уніфікація курс національної валюти [42] і прив’язка юаня до долара на рівні 8,3 юанів за долар США. Експортні поставки Китаю, які до того моменту вже були найважливішим драйвером економіки, помітно зменшили темпи приросту (до +5,7% в 1999 р. після двозначних значень показника раніше). Промисловий сектор, що є основою китайської економіки, демонстрував значно менші темпи приросту (+8,6% і +8,9% у 1999 та 1998 рр. відповідно після середньорічних приростів понад 15% у 1991-1997 рр.).

Китай має розвинену багатогалузеву промисловість, основні ринки збуту продукції якої розташовані за кордоном. КНР є лідером за кількістю промислових підприємств у світі. На даний момент однією з ключових

проблем розвитку промисловості є зростання витрат виробництва, пов'язане з дорожчанням національних трудових ресурсів.

Розвиток сектора послуг у Китаї протягом тривалого часу стримувалося орієнтацією країни на експорт промислових товарів та суттєвими бар'єрами для інвестицій іноземних компаній у сферу послуг. Вступ Китаю до СОТ 2001 року вимагав істотної лібералізації сфери послуг надалі, що призвело до посилення ролі послуг в економіці Китаю.

Китай бере активну участь у міжнародній торгівлі. Країна в 2004 р. увійшла в трійку країн-лідерів за величиною експорту, а з 2009 р. стала першим експортером товарів у світі (у 2017 р. обсяг експорту Китаю перевищив значення показника США, розташованих на другому місці, на 46,4%). З 2009 р. країна займає друге місце за обсягом імпорту, поступаючись лише США. Частка Китаю у світовому експорті склала у 2017 р. 12,9%, у світовому імпорті – 10,4%. У товарній структурі експорту спостерігається зрушення на користь товарів вищих рівнів переробки [47].

Основу експорту Китаю становлять електричні машини та обладнання, а також механічні пристрої. На частку цих двох категорій у сукупності припадає понад 40% вартісного обсягу експорту країни. За основними товарними групами в Китаї зберігається позитивний торговий баланс, у тому числі з обладнання та механічних пристроїв (196,1 млрд дол. США), електричних машин та обладнання (140,3 млрд дол. США у 2017 році), нев'язаних та незшитих деталей одягу та аксесуарам (68,5 млрд дол. США), в'язаних або пошитих деталей одягу та аксесуарів (72,0 млрд дол. США). Основними ринками збуту китайської продукції США, Гонконг, Японія, Республіка Корея, В'єтнам, Німеччина. До основних товарних груп, що ввозяться в Китай, належать електричні машини та обладнання (24,8% у 2017 р.), мінеральні палива (13,5%), а також обладнання та механічні пристрої (9,2%). До найбільших постачальників товарів ринку Китаю ставляться Республіка Корея (9,6%), Японія (9,0%), Тайвань (8,5%) і США (8,4%).

Зазвичай близько 7-8% імпорту Китаю забезпечується з допомогою реімпорту [47].

Стійке економічне зростання останні десятиліття у Китаї супроводжувалося поглибленням розриву у доходах населення. Нині соціальна нерівність у країні одна із найвищих у світі і, більше того, постійно збільшується. Ключова причина цього полягає у значній нерівності можливостей, а саме – у відсутності доступу до вищої освіти та фінансових послуг у значної частини населення та нерівномірному соціальному захисті (зокрема, більшість населення не може претендувати на допомогу по безробіттю). Крім того, різка урбанізація, старіння населення і міжсекторальні дисбаланси, що почалося, також призвели до зростання соціальної нерівності. На 19-му з'їзді Комуністичної партії Китаю в 2017 р. зниження нерівності і, отже, соціальної напруженості було визнано одним із пріоритетних завдань розвитку на найближчі роки [22, с. 45].

За оцінками МВФ, темп приросту економіки Китаю знижуватиметься з огляду на необхідне посилення фінансового регулювання і торговельних суперечок зі США, що посилюються в останні роки. При цьому очікується, що частка КНР у сукупному ВВП за ПКС світу продовжить зростати і до 2023 р. досягне 21,0%.

1.3. Формування економічної терміносистеми китайської мови

За останні роки та десятиліття китайська мова стає все більш інформативно насиченою, постійно з'являються нові терміни і термінологічні звороти. Сучасний розвиток всіх областей людської діяльності, активна інтеграція Китаю до системи світової економіки та культури викликали радикальну перебудову понятійного апарату багатьох наукових дисциплін і виникнення нових галузей знання, збільшилася кількість нових понять, які потребують нових номінацій [17].

Термінологія сучасної китайської мови виникла з досвіду практичної роботи над термінологічними системами і сформувалася на основі лексикографії. Під сучасною китайською мовою розуміємо мову, яка отримала свій розвиток з другої половини ХХ ст. і по теперішній час.

При переході до ринкової економіки в КНР було вироблено свою теорію соціалістичної ринкової економіки – 社会主义市场经济 shèhuìzhǔyì shìchǎng jīngjì [50, с. 898], переглянуто колишню концепцію планової економіки та проаналізовано базові основи теорії ринкової економіки. У зв'язку з цим необхідно було створити терміносистему китайської ринкової економіки для вироблення сучасної китайської мови (СКМ) для спеціальних цілей та теоретичного та практичного осмислення термінотворчих проблем.

Проблема теорії економічного терміноутворення обумовлена кардинальними соціально-економічними перетвореннями сучасного китайського суспільства, які протягом останніх тридцяти років сприяли появі нових термінів ринкової економіки у мові для спеціальних цілей [6]. Реформи поступово змінили характер економічних відносин, прискорили темпи розвитку економіки та, відповідно, призвели до зміни мови, що обслуговує цю сферу.

Процес виникнення та формування мови для спеціальних цілей ринкової економіки сучасної китайської мови складається з трьох наступних основних періодів, що відображають особливості його становлення та розвитку.

Особливість економічних реформ у Китаї виявилася в тому, що вони почалися спочатку у селі, а потім у місті. У 1978 р. на пленумі було ухвалено рішення про перехід китайського села на систему сімейного (подворового) підряду – 家庭联产承包责任制 jiā tíng lián chǎn chéng bāo zé rèn zhì. У результаті економічна лексика поповнилася рядом нових спеціальних слів і термінів, які відображають нові реалії, що виникли. Початковий етап реформ (грудень 1978 – вересень 1984) [35, с. 132] проводився під гаслом «планова економіка – основа, ринкове регулювання – доповнення». Китайський словник дає тлумачення цього термінологічного словосполучення: 计划经济为主 市

场调节为辅 jì huá jīng jì wéi zhǔ shì cháng diào jié wéi fǔ [50, с. 488]. Перший етап реформ заклав основи багатокладної економіки (经济多元化 jīngjì duōyuánhuà), почав формуватися ринок засобів виробництва, ринок нерухомості та цінних паперів.

З жовтня 1984 р. по грудень 1991 р. центр реформ, за словами Лі Теїна, перемістився із села до міста. Гаслом цього етапу реформ стала «планова товарна економіка», та саме у цей період закріплюється термін 计划货物经济 jìhuà huòwù jīngjì. При цьому цьому реформі цін приділялася підвищена увага. Істотною особливістю другого етапу економічних реформ КНР стало те, що для їх ефективності необхідно було забезпечити теоретичну та методологічну основу економічних та соціальних перетворень.

Економічні реформи поширилися на соціальну сферу, науку, техніку, освіту тощо. Усе це відбилося на мові та розвитку мови для спеціальних цілей ринкової економіки. Для подальшого розвитку та формування такої підмови ринкової економіки важливим фактором стала теорія реформи ринкової системи, в якій фактори виробництва (капітал, робоча сила, інформація), як і засоби виробництва, визнавали як товар і мали свою ціну.

Китайська мова для спеціальних цілей 专用目的语言 zhuānyòng mùdì yǔyán поповнюється новими поняттями та термінами, такими як: 技术市场 jìshù shìchǎng «ринок технологій», 资本市场 zīběn shìchǎng «ринок капіталу», 劳务市场 láowù shìchǎng «ринок робочої сили» та ін. У результаті реформи системи ціноутворення з'являються нові для мови для спеціальних цілей ринкової економіки поняття, пов'язані з поєднанням планової та ринкової економік [35, с. 133].

Період із 1992 по 2000 рр. характеризується подальшим розвитком соціалістичної ринкової економіки. Цей етап отримав назву «соціалістична ринкова економіка» 社会主义市场经济 shèhuìzhǔyì shìchǎng jīngjì. В управлінні державними підприємствами відбувається перехід до сучасних ринкових форм управління. Відповідно, в економічній підмові СКМ

з'являється нова спеціальна лексика, яка відображає зміни в системі менеджменту компаній, а також нові терміни та поняття, такі як «оренда», «продаж», «підряд», «злиття» тощо.

У теорії соціалістичної ринкової економіки важливе місце займають реформи системи макроекономічного контролю. На думку китайських дослідників, «цілі реформи системи макроконтролю полягають у побудові системи макроконтролю, що відповідає вимогам ринку та здійснюється в основному за рахунок економічних важелів» [35, с. 133]. У становленні та розвитку економічної підмови соціалістичної ринкової економіки в сучасній китайській мові (社会主义市场经济专用目的语言 shèhuìzhǔyì shìchǎng jīngjì zhuānyòng mùdì yǔyán) важливу роль відіграли запозичення з англійської мови як мови міжнародного професійного спілкування.

У ході міжкультурної взаємодії також відбулися запозичення з японської мови [4, с. 179]. Нині виявити різницю у таких запозиченнях дуже непросто. Щоб виявити, наприклад, так звані зворотні запозичення з японської мови, необхідно провести спеціальне дослідження. Це справедливо як щодо спеціальної підмови ринкової економіки, так і для підмов китайської мови у інших предметних областях. Специфіка економічної підмови сучасної китайської мови полягає у тому, що необхідно забезпечити адекватний переклад термінів китайською мовою, які були б прийняті на понятійному рівні та послужили б основою для побудови відповідних терміносистем.

Вивчення економічної підмови сучасної китайської мови пов'язане з особливостями філософії культури та мови. У силу об'єктивних соціокультурних факторів і причин, мова ринкової економіки, привнесена ззовні, наприклад, англійська, об'єктивується в китайській економіці, тобто мова починає функціонувати, умовно кажучи, на рівні близькому до понятійного. Разом з тим, до нього привносяться корективи, продуковані специфікою власне китайської економіки. Лі Теїн справедливо зазначає, що реформи в КНР поєднують планову економіку з ринковою, що призводить до поліпшення життя китайського народу [18, с. 44-45].

У результаті реформ, що проводяться в КНР, спрямовано формувалася економічна підмова СКМ та основи правової системи ринкової економіки, її нормативні положення та закони. Усе це сприяло зміцненню правової свідомості, створенню нормативної ринкової економіки, інтеграції китайської економіки у світову. Відповідно, на основі перерахованих вище факторів формувалася спеціальна лексика у СКМ. Перспективи розвитку економіки Китаю ставлять завдання раціоналізації та впорядкування спеціальної лексики. За останні тридцять років в економіці Китаю відбулася зміна однієї економічної системи на іншу, що призвело до зміни значення економічних термінів та появи нових термінів. Економічна термінологія СКМ, таким чином, повторює тенденції розвитку національної економіки.

Становлення економічної термінології сучасної китайської мови 现代汉语专用目的语言 xiàndài hànyǔ zhuānyòng mùdì yǔyán відбувалося поступово. Однією з основних особливостей становлення такої терміносистеми ринкової економіки є послідовність і комплексність, і навіть відносна тривалість.

Нині китайська економіка стала провідною економікою світу, зберігши свої національні риси. Перспективи розвитку економіки Китаю ставлять завдання раціоналізації та впорядкування спеціальної лексики.

На думку китайських дослідників, таких як Ч. Лінь «...сучасний етап розвитку китайського термінознавства характеризується його інтеграцією у світові дослідження та, відповідно, воно застосовує новітні методи та досягнення провідних світових термінологічних шкіл» [6].

Китайське термінознавство успішно та продуктивно рухається вперед. Сучасний стан китайської термінології поєднує теоретичні та прикладні дослідження. Звертаючись до практики сучасної світової термінології, китайські лінгвісти керуються принципом збереження традицій китайської термінотворчості. Вони докладають чимало зусиль і з розробки принципів, методів та способів формування міжнародної уніфікації термінів [6]. У цілому нині китайські термінознавці прагнуть реалізувати конфуціанську ідею:

«Якщо назви відповідають суті, то й зі словами неблагополучно. Якщо зі словами неблагополучно, то й справи не будуть лагодитися».

Висновки до розділу 1

У ході дослідження теоретичних основ дослідження з'ясовано, що термін – це словесне позначення поняття, що входить в систему понять певної області професійних знань. Термін – це слово (або словосполучення), характерне для певної сфери діяльності, яке служить для позначення спеціального поняття. Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики.

Характерними рисами терміну як словесної одиниці є незалежність від контексту, точність і лаконічність, однозначність, вмотивованість, простота, системність. У класі наукових і технічних термінів розрізняють загальнонаукові, загальнотехнічні та вузько-спеціалізовані терміни, які в подальшому класифікують також відповідно до галузей знань і типів діяльності. Виокремлюються також такі категорії термінів, як предмети, процеси (явища), властивості та величини, процеси, властивості, одиниці вимірів, науки й галузі, професії та заняття.

За походженням виділяються терміни загальноповживаної мови рідної або чужої мови. Велика кількість термінів є запозиченнями. Аналіз словотвірної та морфологічної структури, семантичних особливостей термінів показав, що за своєю будовою терміни поділяються на прості кореневі слова, похідні терміни (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні), складні терміни, терміни-словосполучення.

Також зауважено, що на сьогодні китайська термінологія вже оформилася у цілісну, повноцінну частину мови та є розгалуженою у залежності від наукового напрямку, який вона обслуговує. Особливо вагоме місце у сучасній китайській терміносистемі економічна термінологія, особливо з огляду на швидкі темпи розвитку китайської економіки в останні десятиліття.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

2.1. Афіксальний словотвір у економічній термінології СКМ

Одним із поширених типів творення економічних термінів китайської мови є афіксація. В основу цього способу словотвору покладено процес афіксації, який відображає формування похідного слова через приєднання до виробляє основу словозмінних афіксів. За основу при цьому прийнято постійну частину слова, що виражає лексичне значення, а афікси вважаються словотворчими формантами. Найбільш ефективними видами афіксації у термінологічній мові вважаються:

- а) префіксація – спосіб словотвору, при якому для утворення нового терміну до мотивуючої основи приєднується префікс;
- б) суфіксація, спосіб, при якому як словотворчий формант виступає суфікс;
- в) префікс-суфіксація – спосіб, у якому похідне слово утворюється за допомогою приєднання префікса і суфікса одночасно.

Афіксація та напівафіксація розглядаються як два самостійні способи словотвору. Головна відмінність цих способів у тому, що в першому випадку нові слова утворюються на базі існуючих шляхом приєднання до них словотворчих афіксів, а в другому – напівафіксів. Афіксація є морфологічним способом словотвору, а напівафіксація відноситься до лексико-морфологічного способу словотвору.

Можна відзначити таке: більшість словотворчих афіксів сучасної китайської мови відбулися від знаменних (самостійних) слів. Існує багато морфем, які ще не пройшли шлях від знаменної (корінь) до афіксальної морфеми. Вони займають проміжне місце між афіксом та знаменною словотвірною морфемою і називаються напівафіксами.

Терміни за допомогою афіксів утворюються двома способами:

1. Додаванням «чистих» афіксів до називної частини терміна (префікс – 第, 老, 阿; суфікс – 子, 儿, 头, 者).

2. Шляхом приєднання до знаменної частини терміна термінологічних афіксів (префікси 内, 后, 非, 大, 单, 小, 半, 双 shuāng, суфікси – 机 jī; 表 biǎo; 类 lèi; 形 xíng; 式 shì; 植 zhí; 力 lì; 塞 sāi; 计 jì; 器 qì; 剂 jì; 差 chà та ін. [19].

До морфологічного способу утворення термінів китайської мови можна віднести суфіксальний спосіб утворення слів. Афіксальні слова утворюються у вигляді суфіксального способу. За допомогою суфіксації утворюються іменники, дієслова і навіть деякі прислівники китайської мови. Що ж до префіксального способу словотвору, то він має обмежене застосування. У китайській мові існує безліч суфіксів, кожен з яких виконує певну функцію в мові.

Економічна термінологія сучасної китайської мови формується за допомогою таких префіксів, яких налічується більше сорока: 保, 报, 不, 产, 超, 承, 出, 大, 代, 单, 抵, 定, 兑, 多, 发, 法, 反, 非, 附, 副, 公, 股, 过, 汇, 假, 价, 交, 金, 开, 可, 迷你, 批, 品, 签, 双, 同, 外, 未, 微, 无, 再, 支, 主, 自. Розглянемо деякі з них на прикладі.

Префікс 承- має значення “мати, приймати” й зустрічається у таких термінах, як: 承担费用 chéng dān fèi yòng – “нести збитки”, 承包人 chéngbāorén – “підрядчик”, 承租 chéngzū – “орендувати”.

Префікс 发- означає “видавати” й використовується у творенні таких економічних термінів СКМ: 发放贷款 fā fàng dài kuǎn – “кредитування”, 发袋 fā dài – “вивантаження”, 发达经济体 fā dá jīng jì tǐ – “розвинута економіка”.

Префікс 附- означає “побічний, додатковий” та використовується у термінах економічної галузі: 附件 fùjiàn – “додаток” та ін.

А також суфікси, за допомогою яких утворюються економічні терміни: 表, 差, 单, 度, 额, 费, 户, 化, 界, 金, 类, 力, 量, 率, 票, 品, 区, 权, 式, 性, 形, 型, 者, 制. [5, с.7]

Суфікс -费 передає значення “витрати, витратити” та використовується у таких економічних термінологічних словосполученнях: 商务费 shāng wù fèi “комерційні витрати”, 工程费 gōng chéng fèi – “вартість проекту”;

Суфікс -力 має значення “сила”, “здібність”, “спроможність” і також використовується для утворення деяких економічних термінів, наприклад: 生产能力 shēngchǎn nénglì – “виробнича потужність”, 信用能力 xìnyòng nénglì – “кредитоспроможність”,

Суфікс -率 має значення “відсоток, коефіцієнт” та зустрічається як складовий елемент таких економічних термінів: 年利率 nián lì shuài – “річний процент”, 增长率 zēngzhǎnglǜ – “швидкість приросту”.

Суфікс -品 означає “річ”, “предмет”, “приладдя” та використовується у економічних термінах: 产品 chǎnpǐn – “продукція”, 边限产品 biān xiàn chǎn pǐn – “граничний продукт”.

Суфікс -义, будучи приєднаним до основи слова, утворює іменник, який перекладається українською мовою суфіксом -изм / -ізм, наприклад: 官僚主义 guānliáo zhǔyì – “бюрократизм”.

Суфікс -性, будучи приєднаним до дієслова, утворює іменник, що перекладається українською мовою суфіксом -ість, наприклад: 党性 dǎngxìng – “партійність”.

Суфікс -员, будучи приєднаним до іменника, утворює іменник зі значенням «той, хто займається здійсненням цієї діяльності чи процесу, означає професію, службовця». Також іменник перекладається українською мовою суфіксами -щик, -чик, -тель, -іст, наприклад: 委员 wěi yuán “член комітету”, 党员 dǎng yuán “член партії”.

Суфікс -者 утворює іменник, що означає професію чи учасника процесу. Найчастіше іменник перекладається українською суфіксом -щик, -чик, -тель, -

іст, як і попередній розглянутий суфікс, наприклад: 投资者 *tóuzīzhe* “інвестор”.

Суфікс *-家* теж утворює іменник, що означає учасника процесу. Може перекладатися українською мовою суфіксами *-щик, -чик, -тель, -іст*, наприклад: 经济学家 *jīngjìxuéjiā* “економіст”.

Привертають інтерес також напівсуфікси, які виступають як напівзнаменні морфеми в китайській мові. Ці слова виражають різноманітні властивості, притаманні предметам та явищам. Найбільш продуктивними є моделі з напівсуфіксами *-切, -性, -当, -化*.

Напівсуфікс *-化* утворює велику кількість слів, що позначають процес дії, перехід предмета в інший стан. Корелятивне поняття цього суфікса виступає у вигляді кореневої морфеми *-化* – “перетворюватися”, “перетворення”, 现代化 *xiàndàihuà* – “модернізація”.

Напівсуфікс *-性* призначений на формування численних абстрактних іменників. Слова, утворені за допомогою напівсуфіксу *-性*, позначають різноманітні властивості, притаманні предметам і явищам, що походять з природи предметів: 弹性 *dàn xìng* – “пружність”.

Напівсуфікс *-品* утворює іменники, що позначають предмети, властиві цим речам якості та властивості, матеріал з якого вони виготовлені, а також їх способи виготовлення та застосування. Напівсуфікс *-物* також служить для позначення різних речей і предметів. В окремих випадках він позначає тварин. Корелятивне поняття цього суфікса виступає у вигляді кореневої морфеми *-物* “рід”, “предмет”, наприклад: 展览品 *zhǎn lǎn pǐn* – “експонати”.

В цілому, у китайській мові число суфіксів та напівсуфіксів значно більше ніж префіксів та напівпрефіксів і вони постійно збільшуються.

Відтак, можна стверджувати, що серед найбільш продуктивних словотворчих процесів у китайській мові є афіксація та напівафіксація. Афікси та процес афіксації мають кілька особливостей. Зокрема, нові афікси та

напівафікси походять від знаменних слів чи морфем. Згодом конкретне лексичне значення знаменної морфемі втрачається (редукується), а самі афікси набувають абстрактного (а іноді переносного) значення. Нові афікси й напівафікси мають велику словотвірну здатність.

2.2. Структурні характеристики словосполучення та словоскладання в економічній термінології СКМ

Відповідно до класифікації творення термінів за моделями словоскладання з різними відносинами між компонентами слова, запропонованої А. Л. Семенас [33], можна виділити 4 основні типи моделей:

1. Атрибутивний тип. За цією моделлю перший компонент завжди визначає другий, між ними існують видо-родові відносини. Порядок розташування компонентів при їх нерівномірному додаванні відрізняється твердою послідовністю, характерною для граматичного ладу китайської мови. Порушення цього порядку тягне за собою зміну сенсу у відносинах означального члена до означуваного: 跨境支付 kuà jìng zhī fù – “транскордонний платіж”.

2. Копулятивний тип. Обидва компоненти слова з рівноправним зв'язком між ними. А. Л. Семенас відзначає широку поширеність цього виду словотвору у всіх підсистемах китайської лексики [33]. Терміни, створені за копулятивним типом зв'язку, включають до свого складу предметні та дієслівні морфемі. Слова копулятивного додавання утворені поєднанням або синонімічних компонентів, або антонімічних: 市场 shì chǎng – “ринок”.

3. Дієслівно-об'єктний тип. Перший компонент означає дію, яка спрямована на другий іменний компонент. Більшість дієслів цього типу у лексиці легко розчленовуються, а їх компоненти формально відновлюють ознаки окремих слів: 产品 chǎn pǐn – “продукція”.

4. Суб'єктно-предикативний тип. Перший компонент позначає суб'єкт, другий компонент виражає його дію чи стан. Цей тип малопродуктивний в утворенні термінів: 税降 shuì jiàng – “зниження податків”.

Розглянемо приклади економічних термінів сучасної китайської мови, утворених шляхом словоскладання. Так, термін 走私 zǒu sī – “контрабанда”, утворений шляхом словоскладанням зі 走 zǒu – “ходити” і 私 sī – “таємний, приватний”, тобто буквально означає “таємно ходити”, що повністю визначає головні принципи контрабанди. Термін 監察 jiān chá – “ревізія, контроль” складається з морфем 監 jiān – “тримати наглядом, контролювати” і 察 chá – “розслідувати, вивчати” – копулятивний вид зв'язку, самостійні лексичні компоненти рівнозначні, утворені шляхом корекції.

Термін 交易所 jiāo yì suǒ – “біржа” утворений із двох лексичних одиниць, 交易 jiāo yì – “обмінюватися” та 所 suǒ – “місце”, дослівно позначаючи місце для торгівлі. Термін утворений шляхом коренескладання, дієслівно-об'єктний тип зв'язку. 所 suǒ – це складна знаменна морфема, яка утворює вторинне складне слово, що складається з простої та складеної морфеми.

Термін 现率 xiàn shuài – “відсоткова ставка в готівці” створений шляхом коренескладання з 现 xiàn – “готівка” та 率 shuài – “ставка”. Термін 债务 zhài wù – “борг, боргове зобов'язання” є прикладом складноскорочення. 还债 huán zhài – “повернути позику, погасити заборгованість” та 义务 yì wù – “суспільний борг, безкоштовний”, дієслівно-об'єктний тип зв'язку.

红利 hóng lì – “блакитна фішка” (від англ. “blue chips”) – акції найбільших, ліквідних та надійних компаній зі стабільними показниками прибутковості, а також самі ці компанії. Сам термін “блакитна фішка” прийшов на фондовий ринок із казино – фішки цього кольору мають найбільшу вартість у грі. Також може перекладатись як “дивіденди”. Ієрогліф 红 hóng може використовуватися самостійно як скорочення від “дивіденди”,

так само основне значення “червоний, популярний”. Друга частина 利 lì – “користа”. Термін утворений шляхом словоскладання, має атрибутивний тип зв’язку, також тут спостерігається процес термінологізації, оскільки є загальноприйняте значення “дивіденди, доходи”.

通货紧缩 tōng huò suō suō – “дефляція”, де 通货 tōng huò – “гроші, що у обігу” чи “валюта” у значенні “ходяча монета” і 紧缩 – “урізати, скоротити, заощадити”. Утворений шляхом коренескладання, має суб’єктно-предикативний тип зв’язку, оскільки дія чиниться на перший компонент “гроші”.

Термін 董事长 dǒng shì cháng – “президент ради директорів” складається з компонентів 懂事 dǒng shì – “керівник” та 长 cháng – «великий». Словоскладання, атрибутивний тип зв’язку.

Термін 子公司 zǐ gōng sī – “дочірня компанія”. дочірня компанія – це юридично самостійне підприємство, відокремлене від материнського (основного) суб’єкта господарювання, засноване ним за допомогою передачі частини свого майна (капіталу). Як правило, виступає в ролі філії головної компанії, що її заснувала. Ієрогліф 子 zǐ тут не є суфіксом. Словоскладання, атрибутивний тип зв’язку.

Зі словосполучення 竞争日益加剧 jìng zhēng rì yì jiā jù – “зростаюча конкуренція”, виділяємо термін 竞争 jìng zhēng – “конкуренція”. Утворений із 竞 jìng та 争 zhēng – “боротися”. Словоскладання, копулятивний вид зв’язку.

Двоскладний термін 收购协议 shōu gòu xié yì – “угода про купівлю” – це юридичний документ, у якому викладаються всі умови здійснення транзакції. Складається з двох самостійних лексичних компонентів 收购 shōu gòu – “купувати” і 协议 – “угода”, утворений способом коренескладання, атрибутивний тип зв’язку. Інший приклад двоскладового терміна – 互联网平台 hù lián wǎng píng tái – “інтернет-майданчик” складається з терміна 互联网

hù lián wǎng – “мережа, інтернет” та слова 平台 píng tái – “арена”.
Копулятивний тип, словоскладання.

У словосполученні 在线送餐服务 zài xiàn sòng cān fú wù – “онлайн-сервіс доставки їжі” термін 在线服务 zài xiàn fú wù – “онлайн-сервіс” складається із самостійних трьох лексичних компонентів: 送餐 sòng cān – “доставка їжі”, 在线 zài xiàn – “онлайн” і 服务 fú wù – “обслуговування”, коренескладання, трискладове слово.

Термін 电子通讯企业 diàn zǐ tōng xùn qǐ yè – “телекомунікаційна компанія” з 电子 diàn zǐ – “електронний”, 通讯 tōng xùn – “зв’язок” і 企业 qǐ yè – “підприємство”. Трискладовий (трикомпонентний) термін, утворений шляхом коренескладання.

Після компонентного аналізу економічних термінів СКМ можна визначити, що для термінів і спеціальних слів найчастіше використовується копулятивний або атрибутивний тип зв’язку, словотворчий спосіб коренескладання.

2.3. Терміни-складнопохідні слова та терміни-словосполучення у економічній термінології СКМ

Звернемо також увагу на терміни-складнопохідні слова та терміни-словосполучення у економічній терміносистемі СКМ. Зокрема, В.Ф. Щичко крім простих термінів виділяє терміни-складні слова та терміни-словосполучення, а також пише, що межа між складними словами та словосполученнями в китайській мові дуже відносна. Насамперед, варто зазначити, що термінам-складним словам і термінам-словосполученням властива семантична специфіка, яка проявляється в їхній обов’язковій цілісності, незалежно від конкретних засобів вираження, оскільки термін завжди залишається єдиним знаком, що виражає одне значення. Таким чином, терміни-складні слова та терміни-словосполучення відрізняються від слів

загальноживаного лексичного пласта мови сучасної китайської мови тісною спаяністю між компонентами.

Існує кілька підходів до розмежування термінологічних одиниць виходячи з їх структури. У китайській мові особливу роль відіграє структура термінологічної одиниці. В.В. Горобець посилається на класифікацію китаїстки О.П. Фролової, яка виділяє за складом та структурою прості, складні та похідні терміни [6].

Прості терміни синтаксично самостійні, граматично закінчені висловлюють певне поняття. До простих термінів слід відносити не тільки ті терміни, які складаються з одного ієрогліфа, наприклад, 額 é – “оборот”, але також і частину двоскладових термінів, які неможливо розділити на значущі компоненти через неясність їх походження. Також до цієї групи ми відносимо фонетичні лексично неподільні запозичення, наприклад, 拷贝 kǎo bèi – “копія” (від англ. “copy”). У подібних термінах ієрогліфи-компоненти підбираються з метою передати звучання, а не значення. Усі вищеописані терміни слід вважати одноморфемними.

Складні терміни є продуктом словоскладання та лексикалізації словосполучень, вони складаються з кореневих (знаменних морфем), наприклад, 出口 chū kǒu – “експорт”, 失业 shī yè – “безробіття”. Похідні терміни є продуктом поєднання складних та простих слів, тобто є багатоконпонентним терміном, наприклад: 咨询公司 zī xún gōng sī – “консалтингова компанія”, 营商环境 yíng shāng huán jìng – “бізнес-середовище”.

Терміни-словосполучення в кількісному відношенні – найбільш численні види термінів, їм характерна здатність забезпечувати однозначність і системність термінологічних рядів.

При класифікації, що базується на смислових відносинах означального члена до означуваного у межах підрядних зв'язків, у китайській термінології

доцільно виділити такі підтипи базових моделей термінів-складних слів і термінів-словосполучень:

1) терміни-складні слова та терміни-словосполучення, побудовані за означальним типом зв'язку;

2) терміни-складні слова та терміни-словосполучення, побудовані за результативним типом зв'язку;

3) терміни-складні слова та терміни-словосполучення, побудовані за суб'єктивно-предикативним типом зв'язку.

Розглянемо першу групу термінологічних поєднань, у яких між компонентами існує певний тип зв'язку. Означальний тип зв'язку характеризується наступною структурою термінологічного поєднання – “означення + обумовлене” слово:

1) 跨境支付 kuà jìng zhī fù – “транскордонний платіж” = 跨境 kuà jìng – “трансграничний” + 支付 zhī fù – “платіж”;

2) 外国资本 wài guó zī běn – “іноземні капітали” = 外国 wài guó – “іноземний” + 资本 zī běn – “капітал”;

3) 咨询公司 zī xún gōng sī – “консалтингова компанія” = 咨询 zī xún – “консалтинг” + 公司 gōng sī – “компанія”;

4) 合作协议 hé zuò xié yì – “угоду про співпрацю” = 合作 hé zuò – “співпрацювати” + 协议 xié yì – “угоду”;

5) 外汇储 wài huì chǔ – “валютні резерви” = 外汇 wài huì – “валюта” + 储 chǔ – “запас”;

6) 外汇市场 wài huì shì chǎng – “валютний ринок” = 外汇 wài huì – “валюта” + 市场 shì chǎng – “ринок”;

7) 主要货币 zhǔ yào huò bì – “основні валюти” = 主要 – “основний” + 货币 huò bì – “валюта”;

8) 商品结构 shāng pǐn jié gòu – “структура продукції” = 商品 shāng pǐn – “продукція” + 结构 jié gòu – “структура”;

9) 经济形势 jīng jì xíng shì – “економічна ситуація” = 经济 jīng jì – “економіка” + 形势 xíng shì – “обстановка, ситуація”;

10) 战略机遇期 zhàn lè jī yù qī – “стадія стратегічних можливостей” = 战略 zhàn lè – “стратегія” + 机遇 jī yù – “можливість” + 期 qī – “період”;

11) 经济压力 jīng jì yā lì – “економічний пресинг” = 经济 jīng jì – “економіка” + 压力 yā lì – “тиск”.

Можна відзначити, що український переклад термінів найчастіше має структуру «прикметник + іменник», яка є максимально придатною для цього типу зв'язку. У китайській мові означуване слово завжди займає останнє місце у структурі словосполучення, наприклад: 金融资产价格 jīn róng zī chǎn jià gé – “ціни на фінансові активи” = 金融 jīn róng – “фінанси” + 资产 zī chǎn “актив” + 价格 jià gé – “ціна”; 营商环境 yíng shāng huán jìng – “бізнес-середовище” = 营商 yíng shāng – “комерція” + 环境 huán jìng – “середовище”.

Перейдемо до наступної групи, представленої суб'єктно-предикативним типом зв'язку між компонентами термінологічного поєднання, при якому структура представлена двома іменниками, один із яких є головним словом, а друге – залежним, наприклад: 经济增长 jīng jì zēng cháng – “зростання економіки” = 经济 jīng jì – “економіка” + 增长 zēng cháng – “зростання”. Важливо враховувати підрядні відносини між словами-компонентами, таким чином, друга частина 增长 zēng cháng – “зростання” вказує на стан першої 经济 jīng jì – “економіка”.

2.4. Іншомовні запозичення та термінологічні кальки у економічній термінології СКМ

Запозичення – процес переміщення різних слів з іноземної мови до сучасної китайської мови. Процес адаптації нових слів-запозичень в китайську мову протікає з великими труднощами і займає більше часу порівняння того ж

процесу в інших мовах. Це обумовлено специфікою китайської мови: використання ієрогліфічного письма і особлива фонетична система.

Існуючі в даний час в китайській мові іншомовні слова прийшли до неї у різні періоди та з різних мов. Запозичення з одних мов є поодинокими випадками, тоді як слова, запозичені з інших утворюють більш-менш численні групи. Серед основних мов-донорів можна виокремити англійську, тибетську, маньчжурську, монгольську, японську, російську мови і санскрит. Розглянемо більш детально основні джерела запозичень, які обумовлювалися у тому числі історичними та соціокультурними передумовами взаємодії китайського народу та народів-носів мов-донорів запозичень китайської мови.

Китай протягом багатьох століть був ізольований від західного світу і обмежувався лише контактами зі своїми безпосередніми сусідами – маньчжурами, монголами, індусами, народами Тибету і Північної Кореї. У V–III ст. розширилися комерційні зв'язки між різними царствами історичного Китаю. Крім того, торговельні та політичні зв'язки між населенням північно-східної частини Китаю і племенами, що населяли територію Маньчжурії та Північної Кореї, існували ще з часів глибокої давнини [25, с. 9-13].

Зі встановленням панування Танської імперії, яка представляла собою велике об'єднання держав, поширювався її вплив на сусідні країни, особливо на Японію, В'єтнам і країни Корейського півострова [25, с. 14]. Торговельна, культурна, політична взаємодія народів і необхідність номінації нових предметів і явищ визначили впровадження до китайської мови деяких елементів іншомовної лексики. Тож, першими джерелами запозичень китайської мови стали, передусім, мови народів-сусідів, тобто це були переважно східні мови, близькі за своєю мовною природою до китайської мови.

Другою хвилею іншомовних запозичень стала, починаючи з середини XIX ст., епоха “опіумних” воєн, коли Китай став об'єктом колоніального завоювання Англією та іншими іноземними державами. Під час колоніальної експансії Китай починає контактувати з багатьма країнами світу. Після

“опіумних війн” до Китаю хлинула з Заходу маса суспільно-політичної, науково-технічної та художньої літератури, разом з якою в китайську мову стала проникати й іншомовна лексика [26]. Саме у цей період з’являється зв’язок китайської та англійської мов, який на сьогодні є найтіснішим серед зв’язків китайської мови з іншими іноземними мовами.

У перші десятиліття ХХ ст., з поширенням марксистської ідеології в словниковому складі китайської мови з’явилися такі суспільно-політичні терміни як:

- 马克思主义 mǎ kè sī zhǔ yì – марксизм (马克思 mǎ kè sī – Маркс + 主义, запозичений суфікс “-ізм”, ідея, доктрина);
- 马克思列宁主义 mǎ kè sī liè níng zhǔ yì – марксизм-ленінізм (马克思 mǎ kè sī – Маркс + 列宁 liè níng – Ленін + суфікс “-ізм”, ідея, доктрина);
- 社会主义 shè huì zhǔ yì (社会 shè huì – соціум + суфікс “-ізм”, ідея, доктрина);
- 资本主义 zī běn zhǔ yì (资本 zī běn – капітал + суфікс “-ізм”, ідея, доктрина) та ін.

Ще один історичний факт, результатом якого стала поява нових іншомовних слів – китайсько-японська війна. У зв’язку з півстолітнім окупаційним періодом (аж до кінця Другої світової війни) в китайську мову (особливо на Тайвані) проникло чимало слів з японської мови. Японізми представляють собою абсолютно унікальний вид запозичення, оскільки за своєю структурою ідентичні споконвічній китайській лексиці, наприклад: 场合 cháng hé – випадок, 场所 cháng suǒ – місце, 手续 shǒu xù – формальність, порядок та ін.

«Немаркованість» цих запозичень пов’язана з тим, що вони складаються зі споконвічно китайських лексичних елементів і являють собою певну послідовність кількох односкладових коренів, значення яких співвідносяться із загальним значенням слова. Так, іменник 场所 cháng suǒ (місце) складається

з таких компонентів, як 场 cháng (майданчик, поле, зал) і компонента 所 suǒ, який в китайській мові має значення «місце».

Чимала частина вдруге освоєних іншомовних слів представлена запозиченнями, які прийшли з японської мови, які в лексичній системі самої японської мови не є споконвічною, але запозиченою лексикою [39, с. 96]. Лексичні елементи цієї категорії відносяться переважно до термінологічної лексики, наприклад: 预算 yù suàn – “кошторис”, 所得税 suǒ dé shuì – “прибутковий податок”, 保险 bǎo xiǎn – “страхування”, тощо.

Вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють чотири основні типи запозичень у китайській мові:

1. Фонетичні запозичення представляють собою відтворення зовнішньої форми звукової оболонки іноземного слова. Ступінь звукового освоєння, фонетичної адаптації може бути різною: повною, неповною або лише частковою. До фонетичних запозичень, наприклад, належать такі слова: 托拉斯 tuōlāsī – трест; 赛璐玢 sàilùfēn – целофан; 苏达 sūdá – сода і т. д. [39, с. 97]. Причини, що перешкоджають широкому проникненню фонетичних запозичень у китайську мову полягають в обмеженій фонетичній структурі та специфічній системі китайської писемності: 因特网 yīn tè wǎng – Інтернет.

Говорячи про фонетичні запозичення, слід розглянути також і той випадок, коли ієрогліфи, представляючи собою фонетичний запис іноземного слова, разом з тим передають також його смислове значення. Тут семантика наче накладається на звукову форму слова. У китайській мові існує невелике число слів цього типу. Наприклад: 模特儿 mòmòr – модель (зразок + особливий + суфікс), 引得 yǐnde – індекс (витягати + отримувати), 绷带 bēngdài (англ. bandage) – бинт (затягувати + стрічка) тощо.

2. Семантичні запозичення (калькування) – спосіб, у якому запозичуються значення і структурна модель слова чи словосполучення і утворюються звані кальки – запозичення як буквального перекладу іноземного слова чи висловлювання. Семантичні запозичення (або кальки) на відміну від

фонетичних запозичень створюються з китайських лексичних елементів і в силу цього за своєю звуковою і графічною формою нічим не відрізняються від споконвічно китайської лексики. Вони легко входять до системи мови і вільно функціонують у мові. Наприклад: 动产 dòngchǎn – рухатися + майно = рухоме майно, 生产力 shèngchánlì – виробляти + сила = продуктивні сили і т. д. [39, с. 97]. На сьогоднішній день велика маса сучасної китайської термінології – це слова-кальки різних видів, наприклад: 外汇市场 wài huì shì chǎng – “валютний ринок”, 国际环境 guó jì huán jìng – міжнародна обстановка = 国际 guó jì – міжнародний + 环境 huán jìng – обстановка.

3. Особливість напівсемантичних, напівфонетичних запозичень полягає у тому, що частина терміну перекладається китайською мовою за допомогою лексем, а інша частина терміну передає звучання, схоже зі звучанням у мові оригіналу: 银联卡 yún lián qiǎ – “карти Unionpay”.

4. Запозичення гібридного типу містять елементи двох мов. Наприклад, якщо у вихідній мові термін складається з аббревіатури та самого слова, то при перекладі китайською мовою використання англійської аббревіатури залишається і перекладається лише словом: VTB24 银行 yín xíng – “Банк ВТБ24”.

О. Федічев окрім цих типів запозичень також виділяє й інші типи запозичень. Наприклад, вчений говорить про вторинні запозичення, які являють собою лексику, запозичену з японської мови, причому в японській мові дані лексеми також є іноземною лексикою. У даному випадку має місце вторинне освоєння іншомовної лексики, і тому числі лексичні одиниці цього роду можна назвати вторинними запозиченнями. Це рідкісне і цікаве явище стало можливим тому, що ці слова складаються з лексичних елементів, свого часу взятих японцями з китайської мови, утворених за китайськими словотворчими моделями, які фіксуються на письмі китайськими ієрогліфами. Лексичні одиниці цього роду нічим не відрізняються від власне китайських слів. Такі вторинні запозичення відносяться переважно до термінологічної

лексики: 预算 yùsuàn – кошторис; 解放 jièfāng – дебет; 贷方 dàifāng – кредит; 保险 bǎoxiǎn – страхування; 概念 gàiniàn – поняття; 判断 pànduàn – судження; 前提 qiántí – посилка, постулат та інші [39, с. 98].

Відповідно, запозичення різних типів відіграють важливу роль у структурі економічної терміносистеми СКМ. Найбільше запозичень у економічній термінології китайської мови надходить із англійської, японської мов.

2.5. Статистичні характеристики мовних одиниць економічної термінології СКМ

Для оцінки продуктивності різних типів термінів у економічній терміносистемі СКМ, варто звернутися до кількісного аналізу та підрахувати відсоток різних структурних типів мовних одиниць економічної термінології СКМ від загального числа досліджених елементів, яке становить 117 термінологічних одиниць, відібраних зі словників китайської мови.

За типом словотвору у роботі виокремлена група термінів, утворених афіксальних шляхом. Серед них виокремлені групи термінів суфіксального, префіксального та напівсуфіксального типів. Співвідношення цих одиниць представлено на рис. 2.1.:

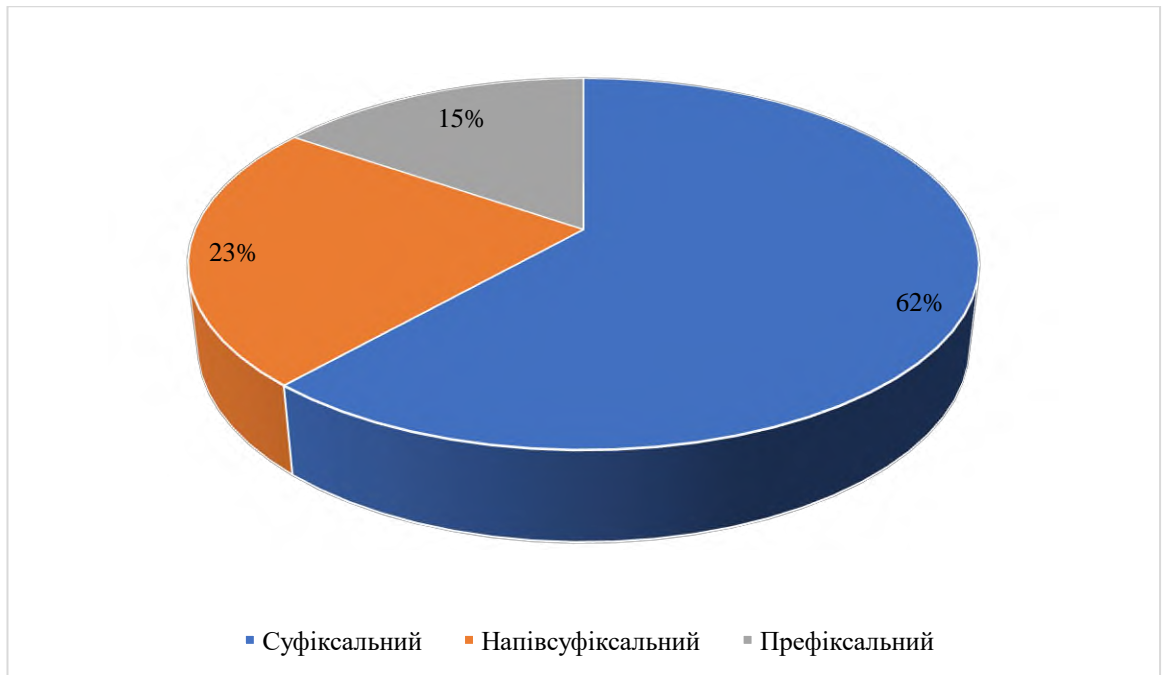

Рис. 2.1. Кількісне співвідношення термінів афіксального типу

Відтак, всього економічних термінів СКМ афіксального типу виокремлено 26 із 117 загальних прикладів економічних термінів. З них 65% припадає на терміни суфіксального типу, тоді як напівсуфіксальний тип словотвору та префіксальний тип становлять меншість – 23% та 15% відповідно. Це вказує на високу продуктивність суфіксів у творенні термінів економічної галузі у СКМ.

Окрім термінів, утворених афіксальним шляхом, у роботі розглянуті також складні терміни, утворені шляхом словоскладання, складнопохідні терміни, а також терміни-словосполучення. Їх кількісне співвідношення у порівнянні з термінами афіксального типу відображене на рис. 2.2. Дослідження показало, що найбільш частотною групою термінів у проаналізованому корпусі є запозичення, вони становлять 33% від загального числа. Афіксальний словотвір та словоскладання становлять по 22% кожна група і також є продуктивними моделями творення економічної термінології СКМ.

Рис. 2.2. Кількісне співвідношення різних типів економічних термінів СКМ

Менш продуктивними, натомість, є група термінів-словосполучень, яка становить 17%, а найменш представлена група економічних термінів – це складнопохідні слова, частка яких від загального числа прикладів становить лише 6%.

Відтак, найбільш частотним типом економічної термінології СКМ є запозичення. Китайська мова активно запозичує термінологію з англійської, японської та деяких інших мов. У ході дослідження було з'ясовано, що група запозиченої лексики китайської мови також не є однорідною – до її складу входять різні типи запозичень, такі як фонетичні, семантичні, гібридні та вторинні запозичення. Кількісне співвідношення цих груп економічної термінології СКМ представлені на рис. 2.3.

Кількісний аналіз показав, що найбільш широко зустрічаються вторинні запозичення – часто це запозичення з японської мови, де японська мова виступає лише посередником. Першоджерелом таких слів, як правило, є англійська мова, оскільки саме англійська мова є мовою бізнесу та торгівлі у всьому світі. Вторинні запозичення становлять 38% від загальної кількості запозичень (39 термінів).

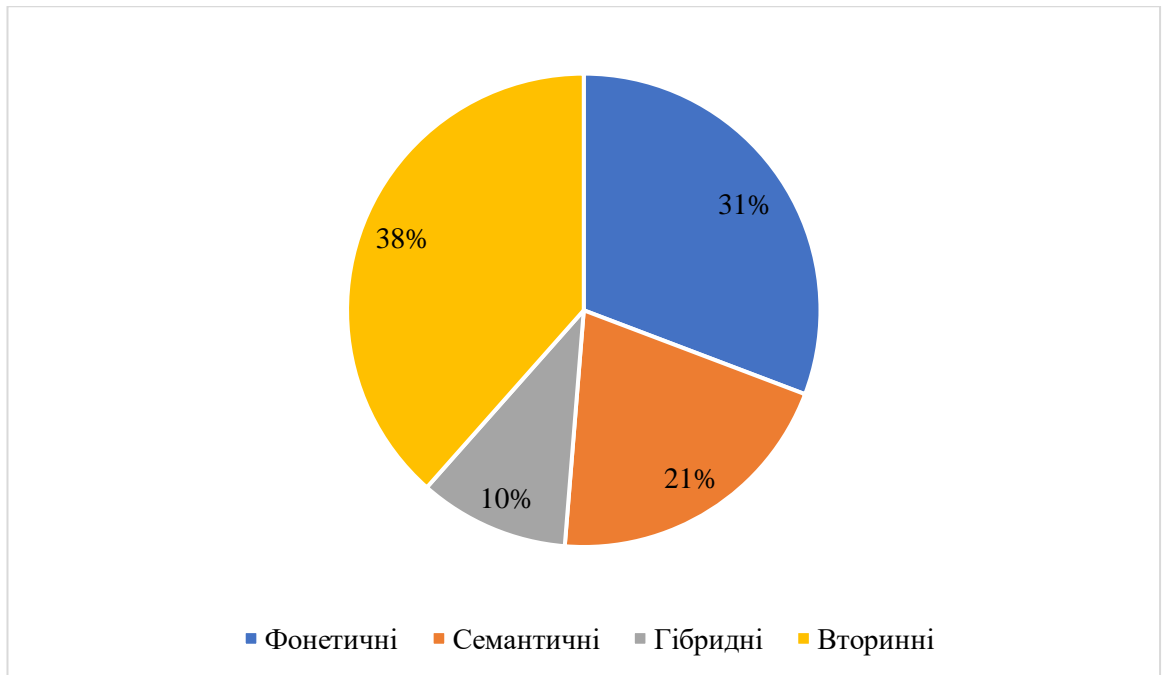

Рис. 2.3. Кількісне співвідношення типів запозичень у складі економічної терміносистеми СКМ

Досить частотними є також фонетичні запозичення, їх частка становить 31%. Менш представлені семантичні запозичення або кальки – їх частка від загального числа прикладів становить 21%. Натомість, найменш представленим типом запозичень у структурі економічної терміносистеми СКМ є гібридні запозичення, частка яких становить лише 10%.

Відповідно, статистичний аналіз складу термінології економічної галузі у СКМ показав, що економічна термінологія китайської мови значною мірою складається зі слів-запозичень, а також термінів утворених на базі самої китайської мови – переважно шляхом суфіксального словотвору. Саме такі структурні групи економічної термінології є найбільш продуктивними у СКМ.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дослідження розглянуто структурні особливості економічної термінології китайської мови. З'ясовано, що одним із поширених типів творення економічних термінів китайської мови є афіксація. В основу цього способу словотвору покладено процес афіксації, який відображає формування похідного слова через приєднання до виробляє основу словозмінних афіксів.

Визначено, що серед найбільш продуктивних словотворчих процесів у китайській мові є афіксація та напівафіксація. Афікси та процес афіксації мають кілька особливостей. Зокрема, нові афікси та напівафікси походять від знаменних слів чи морфем. Згодом конкретне лексичне значення знаменної морфемі втрачається (редукується), а самі афікси набувають абстрактного (а іноді переносного) значення. Нові афікси й напівафікси мають велику словотвірну здатність.

Окрім афіксального способу, поширеними є також способи словотворення такі як словоскладання, складнопохідні слова, а також терміни-словосполучення. Після компонентного аналізу економічних термінів СКМ можна визначити, що для термінів і спеціальних слів найчастіше використовується копулятивний або атрибутивний тип зв'язку, словотворчий спосіб коренескладання. З'ясовано також кількісне співвідношення різних типів економічної термінології СКМ. Всього економічних термінів СКМ афіксального типу виокремлено 26 із 117 загальних прикладів економічних термінів. З них 65% припадає на терміни суфіксального типу, тоді як напівсуфіксальний тип словотвору та префіксальний тип становлять меншість – 23% та 15% відповідно. Це вказує на високу продуктивність суфіксів у творенні термінів економічної галузі у СКМ.

Дослідження також показало, що найбільш частотною групою термінів у проаналізованому корпусі є запозичення, вони становлять 33% від загального числа. Афіксальний словотвір та словоскладання становлять по

22% кожна група і також є продуктивними моделями творення економічної термінології СКМ. Менш продуктивними, натомість, є група термінів-словосполучень, яка становить 17%, а найменш представлена група економічних термінів – це складнопохідні слова, частка яких від загального числа прикладів становить лише 6%. Кількісний аналіз показав, що найбільш широко зустрічаються вторинні запозичення – вони становлять 38% від загальної кількості запозичень (39 термінів). Досить частотними є також фонетичні запозичення, їх частка становить 31%. Менш представлені семантичні запозичення або кальки – їх частка від загального числа прикладів становить 21%. Натомість, найменш представленим типом запозичень у структурі економічної терміносистеми СКМ є гібридні запозичення, частка яких становить лише 10%.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

3.1. Класифікація термінів-синонімів у економічній термінології СКМ

Вивчення структурних та словотвірних особливостей китайської економічної термінології показало, що деякі терміни можуть вступати у синонімічні зв'язки. Питання про синонімію в мовознавстві розглядається лінгвістами досить неоднозначно. Одні дослідники беруть за основу тотожність значень, інші – близькість, а треті вважають, що і тотожність і близькість однаково є характеристиками різних груп синонімів і важливо, щоб слова співвідносилися з одним поняттям.

Синоніми є словами однієї й тієї ж частини мови (у широкому розумінні синонімами також можуть виступати фразеологізми, окремі морфеми чи цілі синтаксичні конструкції), які мають близьке або тотожне значення [8, с. 46]. У своїй праці, О. Д. Пономарів зазначає, що синоніми це «слова, близькі або тотожні за значенням, які по різному називають одне і те ж поняття» [30, с. 51].

Багато вчених сходяться на думці про те, що термінологічна синонімія – вкрай небажане явище з погляду загального мовознавства. Втім, все ж термінологічна синонімія – досить частотне явище і вона становить складнощі, наприклад, при використанні економічної підмови у комунікації фахівців або ж у процесі здійснення перекладів.

У термінології синоніми мають бути пов'язані з одними й тими ж поняттями та об'єктами. У сучасному мовознавстві досі немає єдиної думки щодо визначення поняття “терміна-синоніма”. Деякі дослідники називають його термінологічним дублетом. Термінологічні дублети – це слова або словосполучення, що поєднуються між собою особливою термінологічною співвіднесеністю з одним і тим самим науковим поняттям та об'єктом дійсності [3, с. 54]. При цьому розрізняють три види термінологічної

синонімії: “терміни-дублети іншомовного походження”, “терміни – синтаксичні синоніми”, а також “дефініційна синонімія” [3, с. 57].

Базуючись на праці О. П. Фролової [38, с. 111–114] у сфері дослідження термінологічної лексики сучасної китайської мови, можна виділити таку класифікацію синонімічних пар термінів СКМ:

1) прості терміни та синоніми терміни-складні слова, наприклад: податок – 费 fèi / 税 shuì / 税收 shuìshōu / 负担 fùdān;

2) терміни-складні слова та терміни-складні слова синоніми, наприклад: анулювати – 注销 zhùxiāo / 作废 zuòfèi / 取消 qǔxiāo / 废止 fèizhǐ / 废除 fèichú / 吊销 diàoxiāo / 撤销 chèxiāo;

3) терміни-складні слова та синоніми терміни-словосполучення, наприклад: відшкодувати – 补偿 bǔcháng / 给以补偿 gěiyǐ bǔcháng, 偿还 chánghuán / 偿还债务 chánghuán zhàiwù;

4) синонімічні термінологічні пари, такі як терміни-словосполучення із чотирьох та більше компонентів, наприклад: правовий документ – 法律文件 fǎlǜ wénjiàn / 法定单证 fǎdìng dānzhèng;

5) терміни-синоніми, утворені шляхом афіксації, наприклад: незаконний, неправомірний – 不法 bùfǎ / 非法 fēifǎ;

6) терміни-словосполучення та синоніми терміни-складні слова, наприклад: заповіт – 遗嘱证书 yízhǔ zhèngshū / 遗嘱书 yízhǔshū / 遗书 yíshū;

7) терміни-іноземні слова, фонетичний та семантичний варіанти, що є синонімами, наприклад: ультиматум – 哀的美敦书 āidīměidūnshū / 最后通牒 zuìhòu tōngdié.

Відтак, явище синонімії притаманне економічній терміносистемі китайської мови, хоча й є небажаним з точки зору перекладу чи використання термінології. Надмірна кількість синонімів може створювати плутанину у термінах та призводити до комунікативної невдачі у процесі спілкування фахівців.

3.2. Явище гіпонімії та гіперонімії у економічній термінології СКМ

Базисом формування будь-якої термінології є родо-видовий принцип. На позначення цього поняття існує декілька термінів, а саме: гіпонімічні, гіперо-гіпонімічні, родо-видові, суплементно-ієрархічні відношення, а також відношення включення, або імплікації. Дослідження гіперо-гіпонімічних зв'язків дає можливість досягнути мову як систему ієрархічних відношень.

За О. Селівановою, гіперонім (від грец. *hyper* – понад, і *onoma* – ім'я) – це родове поняття для певного класу понять та його мовне позначення, а гіпонім (від грец. *huro* – під, і *onoma* – ім'я) – це назва видового поняття одного класу об'єктів. Гіпонімія передбачає наявність гіпероніма й гіпонімів: перший виступає родовим позначенням класу об'єктів чи ознак, другі підпорядковуються першому як позначення видів цього класу [32]. Проте зазначимо, що гіпонімам належить більша кількість семантичних компонентів, ніж гіперонімам. Терміни, які виражають поняття видового плану, містять весь той комплекс ознак, що становить значення терміна-виразника родового поняття, а також деякі додаткові значеннєві ознаки. Зміст видового поняття виявляється ширшим за зміст родового, а обсяг – вужчим [4].

Під поняттям “гіпонімія” розуміють загалом вияв мовної парадигматики, наявність у мовній системі родо-видової ієрархії позначень понять [32]. За М. Кочерганом, гіпонімія – це найбільш фундаментальні парадигматичні відношення, за допомогою яких структурують словниковий склад мови. На основі гіпонімії лексичні одиниці об'єднують у тематичні й лексико-семантичні групи і поля. Саме тому, що панівними в лексико-семантичній системі є родо-видові відношення, превалюючим типом опозицій тут є інклюзивний, тобто відношення слабкого й сильного члена. Це надає лексико-семантичній системі домінантно-підпорядкованої впорядкованості (послідовне включення слів нижчого рівня абстракції до вищого) [15].

Отже, гіпонімічна парадигма є універсальним засобом ієрархічної організації певного тематичного угруповання, яка відображає взаємозалежність між родовим і видовим поняттями. Такі зв'язки пронизують весь словниковий склад мови, будуючи при цьому складну ієрархію. Як зазначають Т. Панько зі співавторами, гіперо-гіпонімія – одна з найважливіших категорій, що формує термінологічні структури, виявляє ієрархію і структуру загального в речах, розкриває власне логічний, систематизуючий, класифікаційно-впорядкуючий аспекти, є універсальним засобом тематичної організації конкретної терміносистеми [29, с. 22].

Семантичне відношення співгіпонімів – це відношення елементів одного класу; гіпоніми містять у собі значеннєвий зміст гіпероніма і протиставляються один одному диференціальними семами, наприклад: гіпоніми 物理学 wù lǐ xué фізика – 化学 huà xué хімія – 数学 shù xué математика – 天文学 tiān wén xué астрономія – 生物学 shēng wù xué біологія – 医学 yī xué медицина – 地理学 dì lǐ xué географія – 历史学 lì shǐ xué історія – 语文学 yǔ wén xué філологія – 哲学 zhé xué філософія та їхній гіперонім 科学 kē xué наука.

3.2.1. Атрибутивне словосполучення як істотна структурна одиниця термінологічної гіпонімії

Атрибутивні (означальні) словосполучення – це словосполучення, у яких залежне слово є визначенням головного слова. Такі конструкції завжди вказують на відносини, які існують між предметом та його ознакою, або атрибутом. Визначальне слово в атрибутивних словосполучення зазвичай виражається іменником, а його визначення можуть бути як узгодженими з ним, так і не узгодженими. Узгоджені визначення можуть бути представлені прикметниками, дієприкметниками, чисельними та займенниками (в останніх двох випадках бувають лише деякі розряди цих частин мови). Неузгоджені

визначення виражаються незмінними прикметниками, непрямими відмінковими формами іменників (з прийменником або без прийменника), прислівниками, дієприслівниками та інфінітивами.

При аналізі структури словосполучень було виявлено, що досліджувані атрибутивні конструкції в китайській мові утворюються за допомогою синтаксичного зв'язку – примикання (自燃倾向 zì rán qīng xiàng – сам + запалювати + прагнення). Розглянемо деякі зразки атрибутивних словосполучень у терміносистемі китайської мови:

直量法 jǔ liáng fǎ – метод моментів;

计算机资源消耗大 jìsuànjī zīyuánxiāohào dà – велике споживання ресурсів ЕОМ;

大尺寸物体 dà chǐcun wùtǐ – велике завдання;

硬件的需求 yìngjiàn de xūqiú – потреби ЕОМ;

运算速度 yùnsuàn sùdù – швидкість обчислень;

自适应交叉近似 (ACA) 算法 zìshìyìng jiāochā jìnsì suànfǎ – алгоритм адаптивної крос-апроксимації;

阻抗矩阵的远场组元素进行低秩压缩 zǔkàng jǔzhèn de yuǎn chǎng zǔ yuánsùjìnxíng dī zhì yāsuo – стислі форми низькосортних елементів матриці повних опорів у дальній зоні.

潜力 qiánlì потенціал = 潜 qián прихований + 力 lì сила – цей термін утворений за допомогою словоскладання з атрибутивним типом зв'язку між компонентами, де після складання значень компонентів “прихований” та “сила”, слово перекладено як “потенціал”.

3.3. Явище антонімії у економічній термінології СКМ

Антоніми – це слова однієї частини мови, що мають протилежне значення. У ролі антонімів можуть виступати повнозначні частини мови, що

вказують на якість: іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Об'єднанню цих слів у одну антонімічну пару сприяє наявність інтегральних сем; у них є загальна семантична ознака, що належить до родового поняття [8, с. 113].

У термінології антонімію розглядають як явище неминуче та досить позитивне. Так, Л.М. Томіленко вважає, що явище антонімії не тільки не чуже термінології, а навпаки, саме тут, у термінології, антонімія стала способом вираження необхідних та неминучих явищ науки [36, с. 27].

Антонімія термінологічних одиниць – це явище навіть більш стійке, ніж синонімія та багатозначність. Аналогічну точку зору висловлює Н.З. Котелова: “Антонімів-термінів не менше, аніж антонімів-нетермінів. Протиставлення понять можна розглядати як початок формування термінологічної системи, покликане визначити її логічні можливості” [14, с. 124]. Поняття, що виникають в науці, як правило, мають антонімічну пару: більшість явищ має протилежне собі явище, більшість процесів має зворотні процеси, більшість понять має “антипоняття”. Коли виникає необхідність в появі одного поняття, слідом за ним з’являється поняття-антонім.

Так, С.П. Хижняк стверджує, що бінарні протиставлення з “граничним запереченням” широко представлені в юридичній термінології, хоча й не завжди приводять до антонімії. Такі протиставлення породжують видові відмінності термінів: юридичні особи – фізичні особи (різновиди осіб), які реалізуються в рамках еквіполентних семантичних опозицій. Рідше, на думку вченого, бінарні протиставлення утворюють антонімічні пари. Науковець також зазначає основну відмінність антонімії у сфері термінології: оскільки між антонімічними парами немає проміжного поняття, усі антоніми відображають лише комплементарну протилежність. Так, дія може бути законною чи незаконною, але не може бути тією чи іншою наполовину [37, с. 19].

Чималу кількість термінів-антонімів становлять лексичні одиниці, утворені заперечними префіксами “не-, без-“, такими як 不 bù, 无 wú, 未 wèi

чи 非 fēi. Так, розглянуті нижче антонімічні пари являють собою заперечення, що виражається додаванням префіксальної морфемі до двоскладового терміна з позитивною якістю, наприклад: 公平 gōngpíng – справедливий, чесний, неупереджений – 不公 bùgōng – несправедливий, нечесний; 合法 héfǎ – законний, легальний – 不法 bùfǎ / 非法 fēifǎ – незаконний, нелегальний; 准许 zhǔnxǔ – дозволяти – 不准 bùzhǔn – забороняти, не дозволяти; 有利 yǒulì – вигідний, сприятливий – 不利 bùlì – не вигідний, несприятливий; 有理 yǒulǐ – обґрунтований, раціональний – 无理 wúlǐ – необґрунтований, ірраціональний; 有效 yǒuxiào – дійсний – 无效 wúxiào – недійсний, що втратив чинність; 执行 zhíxíng – виконання – 非行 fēixíng – невиконання; 告知 gàozhī – оголошення – 不告知 bù gàozhī – нерозголошення; 正常 zhèngcháng – звичайний, нормальний – 非常 fēicháng – надзвичайний, особливий; 正式 zhèngshì – офіційний, формальний – 非正式 fēizhèngshì – неофіційний.

Таким чином, було досліджено вживання термінів-антонімів у економічній термінології, де, на відміну від творів художньої літератури або публіцистики, терміни-антоніми виконують логічну функцію включення-виключення або уточнення для позначення певної множини об'єктів чи дій.

3.4. Полісемія у економічній термінології СКМ

Полісемія терміна є одним із основних семантичних явищ. У лексиці кожної мови на семантичному рівні є явище полісемії. Полісемія – це здатність слова мати одночасно кілька значень. Лексична одиниця за своєю структурою рухома і може перетинатися з іншими значеннями, що позначають предмет, який має загальний варіант зі значенням даної лексичної одиниці, це є причиною існування багатозначності. Перетин може відбуватися на підставі подібності цих предметів.

Багатозначність виникає у процесі історичного поступу мови, коли слово внаслідок семантичних переносів, поруч із позначенням одного предмета чи явища дійсності, починає використовуватися позначення іншого, подібного із нею за деякими ознаками чи властивостям.

Слово загальноживаної лексики може за допомогою переосмислення та звуження значення потрапити до пласта термінології, при цьому залишаючись існувати як загальноживане слово. У такому разі полісемія, що склалася, належатиме до міжсистемного рівня. Якщо ж багатозначність лексичної одиниці зароджується у межах однієї термінологічної системи, виявляючись усередині будь-якої конкретної чи відразу кількох різних галузей, таке явище прийнято називати полісемією внутрішньогалузевих і міжгалузевих термінів. Термін має більш чіткі семантичні межі на відміну від загальноживаних слів, що робить його більш стриманим у пошуку нових значень.

Зокрема, усі виявлені у ході дослідження економічні терміни поділені на дві групи, перша з яких охоплює однозначні терміни (мають лише одне значення), тоді як друга група включає багатозначні терміни (два і більше значень) (табл. 3.1.):

Таблиця 3.1.

Багатозначні економічні терміни китайської мови

Багатозначений термін	Варіанти значень
进口 jìn kǒu	імпорт, вхід
集中 jí zhōng	централізація, об'єднання
需求 xū qiú	попит, потреба
资本 zī běn	капітал, кошти
经济 jīng jì	економіка, фінансовий стан
市场 shì cháng	ринок (місце), сфера
储备 chǔ bèi	накопичувати, резерв
发展 fā zhǎn	розвивати, розвиток

整合 zhěng hé	узгоджений, інтеграція
-------------	------------------------

Для демонстрації дефіційного та компонентного аналізів, на прикладі кількох багатозначних слів розглянемо особливості полісемії в китайській економічній термінології. Наприклад, лексична одиниця 进口 jìnkǒu має два значення, які розходяться між загальнозживаною та спеціальною лексикою:

- 1) імпорт;
- 2) вхід (двері, ворота);

Імпорт – ввезення в країну закуплених за кордоном іноземних товарів чи інших цінностей для їх вживання, використання у країні. Вхід – місце для проходження всередину, двері, ворота. З цих визначень можна виділити такі семи:

- ввезення;
- закуплених;
- за кордоном;
- товар;
- інші цінності;
- вживання та використання;
- сукупність;
- місце.

Відповідно, елементом економічної терміносистеми китайської мови виступає також полісемія або багатозначність термінів. Багатозначні терміни, так само як синонімічні терміни, становлять трудність як у використанні, вивченні термінології СКМ, так і при перекладі економічних китайських текстів українською мовою.

3.5. Випадки омонімії в економічній термінології СКМ

Омоніми – це слова, які однаково звучать та пишуться, але мають різне значення. Виділяють також групи часткових омонімів у СКМ:

1. 异形同音词 yìxíng tóngyīncí – омофони (фонетичні омоніми), тобто слова, однакові за звучанням, але різні за написанням, значенням та походженням;

2. 同形异音词 tóngxíng yìyīncí – омографи (графічні омоніми), тобто слова, які однаково пишуться, але фонетично відрізняються;

3. 同形字 tóngxíngzì – омоформи (граматичні або морфологічні омоніми), тобто слова, звучання яких збігається лише в окремих граматичних формах [6].

Одним із головних критеріїв розмежування полісемії від омонімії можна назвати семантичну ознаку, тобто наявність (в полісемії) та відсутність (в омонімії) внутрішньо-вмотивованого зв'язку між значеннями. Омонімія як лексичне явище в термінології трапляється між термінами та словами загального вжитку. При цьому значення загальноновживаних слів, які потрапляють в термінологію, звужуються, змінюються, стають конкретним. Омонімія, будучи складовою частиною системи, та взаємодіючи із суміжними лексичними явищами, представляє певну організацію та характеризується системністю [3, с. 51].

Може виникати міжнаукова термінологічна омонімія, коли один і той же термін може входити в різні терміносистеми мови. Таким омонімам характерні дві обов'язкові ознаки: 1) за термінами закріплені різні дефініції, оскільки вони мають різну семантику та 2) функціонують у різних терміносистемах [36, с. 71].

Серед односкладових термінів у ми виявили деякі односкладові слова, які можна розглядати як омофони, наприклад:

党 dǎng – партія, партійний; = 档 dàng – архів, архівна справа; = 挡 dǎng – перегороджувати; = 当 dāng – дорівнювати, бути еквівалентом, прирівнювати до, заслуговувати, впоратися, бути правильним (законним), нести на собі (відповідальність), заслужено займати (посаду), перегороджувати; = 当 dàng – ручна застава, ломбардна застава; = 鄣 dǎng –

утворювати спільноту. У цій групі слів-омофонів, які зустрічаються у китайській мові, економічним терміном є лексема 当 dāng – «ручна застава, ломбардна застава». Розглянемо наступний приклад вживання такого терміну в контексті:

当顾客将物品带入当铺时，典当过程就开始了。dāng gù kè jiāng wù pǐn dài rù dāng pū shí , diǎn dāng guò chéng jiù kāi shǐ liǎo 。 Процес ломбарду починається, коли клієнт приносить товар у ломбард.

Серед двоскладових термінів на базі словника було виявлено такі омофони:

初级 chūjí – первинний, нижчий за матеріальним становищем, статусом; = 触及 chùjí – зачіпати, стосуватися; = 出击 chūjī – бити (по ворогу), завдавати удару; = 储积 chǔjī – зберігати, акумулювати; = 出籍 chūjí – експатріація, вимушена еміграція; = 出计 chūjì – пропонувати план, знаходити вихід із ситуації; = 除籍 chújí – позбавити громадянства.

贬值 biǎnzhí – знецінення, девальвація; = 编制 biānzhì – організувати, комплектувати, формувати, особовий склад, штат; = 贬职 biǎnzhí – знижувати на посаді; = 变制 biànzhì – змінювати лад; = 辩治 biànzhì – упорядкувати, розмежовувати, керувати.

Розглянемо приклад використання терміну 贬值 biǎnzhí – «знецінення, девальвація» у контексті:

货币贬值产生了立竿见影的效果。huò bì biǎn zhí chǎn shēng liǎo lì gān jiàn yǐng de xiào guǒ 。 Девальвація валюти мала негайний ефект.

经济 jīngjì – економіка, матеріальне становище, фінансова ситуація; = 荆棘 jīngjí – труднощі, перешкоди, проблеми; = 静寂 jìngjì – безмовний, спокійний, безтурботний, тихий; = 经纪 jīngjì – закон, основний принцип, дисципліна, дисциплінований, зібраний; = 径寄 jìngjì – безпосередньо адресувати; = 警急 jǐngjí – тривога, переполох.

В цілому, більша частина омонімічних термінів не створює перешкод для професійної комунікації, оскільки контекст в більшості випадків робить вибір значення зрозумілим та очевидним. Однак відсутність чітких критеріїв для розмежування омонімії та полісемії викликає певні труднощі при складанні словників – загальних та спеціалізованих, мономовних та двомовних.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дослідження розглянуто семантичні особливості економічних термінів СКМ, зокрема – відносини синонімії, антонімії, полісемії. З'ясовано, що явище синонімії притаманне економічній терміносистемі китайської мови, хоча й є небажаним з точки зору перекладу чи використання термінології. Надмірна кількість синонімів може створювати плутанину у термінах та призводити до комунікативної невдачі у процесі спілкування фахівців.

Окрім того, у третьому розділі з'ясовано, що гіпонімічна парадигма є універсальним засобом ієрархічної організації певного тематичного угруповання, яка відображає взаємозалежність між родовим і видовим поняттями. Досліджено вживання термінів-антонімів у економічній термінології, де, на відміну від творів художньої літератури або публіцистики, терміни-антоніми виконують логічну функцію включення-виключення або уточнення для позначення певної множини об'єктів чи дій.

Одним із основних семантичних явищ економічної термінології СКМ є полісемія. З'ясовано, що термін має більш чіткі семантичні межі на відміну від загальноживаних слів, що робить його більш стриманим у пошуку нових значень. Відповідно, елементом економічної терміносистеми китайської мови виступає також полісемія або багатозначність термінів. Багатозначні терміни, так само як синонімічні терміни, становлять трудність як у використанні, вивченні термінології СКМ, так і при перекладі економічних китайських текстів українською мовою.

Також з'ясовано, що більша частина омонімічних термінів не створює перешкод для професійної комунікації, оскільки контекст в більшості випадків робить вибір значення зрозумілим та очевидним. Однак відсутність чітких критеріїв для розмежування омонімії та полісемії викликає певні труднощі при складанні словників – загальних та спеціалізованих, мономовних та двомовних.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Термін – це словесне позначення поняття, що входить в систему понять певної області професійних знань; це слово (або словосполучення), характерне для певної сфери діяльності, яке служить для позначення спеціального поняття. Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики. Характерними рисами терміну як словесної одиниці є незалежність від контексту, точність і лаконічність, однозначність, вмотивованість, простота, системність.

Розрізняють загальнонаукові, загальнотехнічні та вузько-спеціалізовані терміни, які в подальшому класифікують також відповідно до галузей знань і типів діяльності; а також категорії термінів, такі як предмети, процеси (явища), властивості та величини, процеси, властивості, одиниці вимірів, науки й галузі, професії та заняття. За походженням виділяються терміни загальноповсякденної мови рідної або чужої мови.

За критеріями словотвірної та морфологічної структури, семантичних особливостей терміни поділяються на прості кореневі слова, похідні терміни (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні), складні терміни, терміни-словосполучення. Аналіз функціональних характеристик термінів показав, що терміни є багатофункціональними одиницями національної мови, вони виконують низку важливих задач, передусім – в області професійного спілкування, офіційно-ділової та науково-технічної комунікації.

У ході дослідження було розглянуто особливості економічної термінології СКМ, спеціальної лексики та шляхи їх творення. Було розглянуто кілька словотвірних класифікацій відомих вчених, розглянуто запозичення, інтернаціоналізми, фонові слова, професіоналізми, двоскладові та трискладові терміни. У тексті найчастіше зустрічаються іменники, утворені трьома способами: атрибутивний копулятивний і дієслівно-об'єктний тип зв'язку.

Визначено, що серед найбільш продуктивних словотворчих процесів у китайській мові є афіксація та напівафіксація. Афікси та процес афіксації

мають кілька особливостей. Зокрема, нові афікси та напівафікси походять від знаменних слів чи морфем. Згодом конкретне лексичне значення знаменної морфемі втрачається (редукується), а самі афікси набувають абстрактного (а іноді переносного) значення. Нові афікси й напівафікси мають велику словотвірну здатність.

Окрім афіксального способу, поширеними є також способи словотворення такі як словоскладання, складнопохідні слова, а також терміні-словосполучення. Після компонентного аналізу економічних термінів СКМ можна визначити, що для термінів і спеціальних слів найчастіше використовується копулятивний або атрибутивний тип зв'язку, словотворчий спосіб коренескладання. З'ясовано також кількісне співвідношення різних типів економічної термінології СКМ. Всього економічних термінів СКМ афіксального типу виокремлено 26 із 117 загальних прикладів економічних термінів. З них 65% припадає на терміни суфіксального типу, тоді як напівсуфіксальний тип словотвору та префіксальний тип становлять меншість – 23% та 15% відповідно. Це вказує на високу продуктивність суфіксів у творенні термінів економічної галузі у СКМ.

Дослідження також показало, що найбільш частотною групою термінів у проаналізованому корпусі є запозичення, вони становлять 33% від загального числа. Афіксальний словотвір та словоскладання становлять по 22% кожна група і також є продуктивними моделями творення економічної термінології СКМ. Менш продуктивними, натомість, є група термінів-словосполучень, яка становить 17%, а найменш представлена група економічних термінів – це складнопохідні слова, частка яких від загального числа прикладів становить лише 6%. Кількісний аналіз показав, що найбільш широко зустрічаються вторинні запозичення – вони становлять 38% від загальної кількості запозичень (39 термінів). Досить частотними є також фонетичні запозичення, їх частка становить 31%. Менш представлені семантичні запозичення або кальки – їх частка від загального числа прикладів становить 21%. Натомість, найменш представленим типом запозичень у

структурі економічної терміносистеми СКМ є гібридні запозичення, частка яких становить лише 10%.

З'ясовано, що явище синонімії притаманне економічній терміносистемі китайської мови, хоча й є небажаним з точки зору перекладу чи використання термінології. Надмірна кількість синонімів може створювати плутанину у термінах та призводити до комунікативної невдачі у процесі спілкування фахівців.

Окрім того, у третьому розділі з'ясовано, що гіпонімічна парадигма є універсальним засобом ієрархічної організації певного тематичного угруповання, яка відображає взаємозалежність між родовим і видовим поняттями. Досліджено вживання термінів-антонімів у економічній термінології, де, на відміну від творів художньої літератури або публіцистики, терміни-антоніми виконують логічну функцію включення-виключення або уточнення для позначення певної множини об'єктів чи дій.

Одним із основних семантичних явищ економічної термінології СКМ є полісемія. З'ясовано, що термін має більш чіткі семантичні межі на відміну від загальноживаних слів, що робить його більш стриманим у пошуку нових значень. Відповідно, елементом економічної терміносистеми китайської мови виступає також полісемія або багатозначність термінів. Багатозначні терміни, так само як синонімічні терміни, становлять трудність як у використанні, вивченні термінології СКМ, так і при перекладі економічних китайських текстів українською мовою. З'ясовано, що більша частина омонімічних термінів не створює перешкод для професійної комунікації, оскільки контекст в більшості випадків робить вибір значення зрозумілим та очевидним. Однак відсутність чітких критеріїв для розмежування омонімії та полісемії викликає певні труднощі при складанні словників – загальних та спеціалізованих, мономовних та двомовних.

Загалом, у роботі вперше досліджено структурні та семантичні особливості економічної термінології сучасної китайської мови шляхом кількісного аналізу, що дозволило з'ясувати кількісне співвідношення різних

типів економічної термінології СКМ. На основі вивчених груп економічної термінології СКМ в роботі укладено корпус економічних термінів китайської мови та класифіковано їх за структурними (типи словотворення – афіксальний, словоскладання, запозичення тощо) та семантичними (антоніми, синоніми, омоніми та ін.) групами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесклетна О.О. Структурні особливості перекладу складних термінів фінансової лексики з української мови на англійську. *Zbior raportow naukowych "Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe. Czesc 5"*. Краків, 2013. С. 164-168.
2. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 361 с.
3. Головін Б.Н. Лінгвістичні основи вчення про терміни. К.: Вища школа, 1987.
4. Гонтар М. Родо-видові відношення в терміносистемі журналістики. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології. Львів, 2010. № 675. С. 83-86.
5. Гончаренко О.М. Шляхи та способи формування торгово-економічної термінології сучасної китайської мови/ О.М. Гончаренко //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Східні мови та літератури. – К., 2005. - №8. – С. 4-10
6. Горобець В.В. Функціонування економічної лексики в сучасній китайській мові. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/300405027.pdf>
7. Гургула О.Б., Мельник В.Д. Тексти науково-технічного стилю у перекладацькому аспекті. *Молодий вчений*. 2017. № 3. С. 310-314.
8. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 402 с.
9. Іванов В.В. Термінологія та запозичення у сучасній китайській мові. К.: «Наука», 1973.
10. Іващенко В. Поняття термінопростору: проблема визначення й типологічної диференціації (на матеріалі термінознавчої термінології). *У вимірах слова*. Львів – Дрогобич: «Посвіт», 2019. С. 129-141.

11. Кияк Т. Мовна політика і термінознавство. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми української термінології»*. 2004. № 503. С. 8-14.
12. Кияк Т.Р., Каменська О.І. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наук. пр.* Житомир. 2008. Вип. 38. С. 77-80.
13. Косинцева А.Ю. Запозичення в сучасній китайській мові. *Филологические науки*. 2013. №2. URL: <https://lands.utmn.ru/upload/iblock/243/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf>
14. Котелова Н.З. До питання про специфіку терміна. *Лінгвістичні проблеми науково-технічної термінології*. К.: Наука, 1970. С. 122-126.
15. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: навч. посіб. для студ. філол. спец. ВНЗ. К.: ВЦ «Академія», 2001. 368 с.
16. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 2 вид., випр. і доп. Київ: Академія, 2006. 464 с.
17. Лікунь У. Про афіксальне терміноутворення в китайській мові. *Збірник матеріалів наукової конференції «Науково-технічна термінологія»*. 2002. Вип. 2. С. 25-27.
18. Лі Теїн. Теорія та практика економічних реформ у КНР. М.: ООО «МК-Поліграф», 2000.
19. Лотка О.М. Англomовна термінологія фінансово-економічних взаємин: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04. К., 2000. 20 с.
20. Ляшук Н.А. Причини виникнення концептуальної багатозначності лінгвістичних термінів. *Термінологічний вісник*. 2011. Вип. 1. С. 101-119.
21. Марченко В.С. Основні способи термінотворення. На матеріалі будівельної термінології. *Культура слова*. 1980. Вип. 18. С. 36-40.
22. Мерніков Г.І. Модернізація України і досвід Китаю. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 3(20). С. 137-145.

23. Мороз М.Ю. Юридична термінологія в сучасній китайській мові: деривація, семантика та функціонування. 2021. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2396>
24. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: Історія і сьогодення. Львів: Кальварія, 1999. 110 с.
25. Олабоді О.В. Китай. Історія. Культура: дайджест. Вип. 54. Київ, 2019. 20 с.
26. Олефір А. Економічна політика Китаю: досвід реформ для України. *Підприємство, господарство і право*. 2018. №2. С. 53-57.
27. Очіров О.Р., Ч. Лінь. Питання китайського термінознавства: від традиції «упорядкування назв» до сучасної теорії. *Вісник Нижгородського університету ім. М. І. Лобачевського*. 2015. № 3. С. 192-199.
28. Очіров О.Р. Становлення китайського термінознавства: традиції та сучасність. *Вісник університету дружби народів*. 2013. № 4. С. 116-125.
29. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: підруч. для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 1994. 216 с.
30. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. Підручник. 2-ге вид., перероб. К.: Либідь, 2001. 400 с.
31. Самсон Ю. Теоретична концептуалізація української спортової терміносистеми. *Проблеми української термінології: зб. наук. праць XVI міжнар. наук. конф.* Львів, 2020. С. 151-156.
32. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
33. Семенас А.Л. Лексика китайської мови М.: «Мураха», 2000. 320 с.
34. Смужаниця Д. Термінологічна лексика як основний складовий компонент професійного іншомовного спілкування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 26. С. 202-204.
35. Таран М.А. «Піднесення» Китаю: творення гармонії чи породження конфлікту? *The World of the Orient*. 2015. № 2. С. 131-139.

36. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
37. Щичко В.Ф. Китайська мова. Теорія та практика перекладу. М: Схід-Захід, 2004. 223 с.
38. Хижняк С.П. Юридична термінологія: формування та склад. К., 1997.
39. Федічев О. Запозичення у текстах економічної та юридичної тематики у китайській мові. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: Зб. ст. К., 2005. С. 95-99.
40. Фролова О.П. Словотвір у термінологічній лексиці сучасної китайської мови. К.: Наука, 1981.
41. 2019 Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking>
42. Berger B. et al. The growth of Chinese exports: An examination of the detailed trade data. International Finance discussion papers. 2011. Т. 1033.
43. Corruption Perceptions Index 2017. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/cpi2018>
44. Lukszyn J. Zmarzer W. Teoretyczne podstawy terminologii. Warszawa, 2001. S. 77.
45. Reporters without borders. URL: <https://rsf.org/en/china>
46. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/>
47. World Economic Outlook Update. International Monetary Fund. January 2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/01/11/weo-update-january-2019>
48. 现代术语学引论 / 冯志伟著. 北京: 语言出版社, 1997.
49. 词典·词汇·术语/郑述谱著. - 哈尔滨: 黑龙江人民出版社, 2004.
50. 现代经济词典/中国社会科学院经济研究所编, 刘树成主编. 南京凤凰出版社, 江苏人民出版社, 2004.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структурні та семантичні групи економічної термінології китайської мови

Китайський економічний термін	Переклад українською мовою
<i>Терміни, утворені шляхом афіксації</i>	
官僚主义 guānliáozhǔyì	бюрократизм
委员 wěi yuán	член комітету
投资者 tóuzīzhe	інвестор
经济学家 jīngjìxuéjiā	економіст
现代化 xiàndàihuà	модернізація
工业化 gōngyèhuà	індустріалізація
企业家 qǐ yè jiā	підприємець
超过计划 chāo guò jì huá	понадплановий
农业生物学 nóng yè shēng wù xué	агробіологія
微观经济 wēiguānjīngjì	макроекономіка
商务费 shāng wù fèi	комерційні витрати
工程费 gōng chéng fèi	вартість проекту
生产能力 shēngchǎn nénglì	виробнича потужність
信用能力 xìnyòng nénglì	кредитоспроможність
年利率 nián lì shuài	річний процент
增长率 zēngzhǎnglǜ	швидкість приросту
产品 chǎnpǐn	продукція
边缘产品 biān xiàn chǎn pǐn	граничний продукт
承担费用 chéng dān fèi yòng	нести збитки
承包人 chéngbāorén	підрядчик

承租 chéngzū	орендувати
发放贷款 fā fàng dài kuǎn	кредитування
发袋 fā dài	вивантаження
发达经济体 fā dá jīng jì tǐ	розвинута економіка
附件 fùjiàn	Додаток
Терміни, утворені шляхом словоскладання	
跨境支付 kuà jìng zhī fù	транскордонний платіж
市场 shì cháng	ринок
产品 chǎn pǐn	продукція
税降 shuì jiàng	зниження податків
走私 zǒu sī	контрабанда
监察 jiān chá	ревізія, контроль
交易所 jiāo yì suǒ	біржа
现率 xiàn shuài	відсоткова ставка в готівці
债务 zhài wù	борг, боргове зобов'язання
还债 huán zhài	повернути позику, погасити заборгованість
红利 hóng lì	акції найбільших, ліквідних та надійних компаній зі стабільними показниками прибутковості
通货紧缩 tōng huò suō suō	дефляція
董事长 dǒng shì cháng	президент ради директорів
子公司 zǐ gōng sī	дочірня компанія
竞争日益加剧 jìng zhēng rì yì jiā jù	зростаюча конкуренція
收购协议 shōu gòu xié yì	угода про купівлю
互联网平台 hù lián wǎng píng tái	інтернет-майданчик

在线送餐服务 zài xiàn sòng cān fú wù	онлайн-сервіс доставки їжі
电子通讯企业 diàn zǐ tōng xùn qǐ yè	телекомунікаційна компанія
出口 chū kǒu	експорт
失业 shī yè	безробіття
咨询公司 zī xún gōng sī	консалтингова компанія
营商环境 yíng shāng huán jìng	бізнес-середовище
跨境支付 kuà jìng zhī fù	транскордонний платіж
外国资本 wài guó zī běn	іноземні капітали
咨询公司 zī xún gōng sī	консалтингова компанія
合作协议 hé zuò xié yì	угода про співпрацю
外汇储 wài huì chǔ	валютні резерви
外汇市场 wài huì shì chǎng	валютний ринок
主要货币 zhǔ yào huò bì	основні валюти
商品结构 shāng pǐn jié gòu	структура продукції
经济形势 jīng jì xíng shì	економічна ситуація
战略机遇期 zhàn lè jī yù qī	стадія стратегічних можливостей
经济压力 jīng jì yā lì	економічний пресинг
金融资产价格 jīn róng zī chǎn jià gé	ціни на фінансові активи
经济增长 jīng jì zēng cháng	зростання економіки
Терміни-запозичення	
资本主义 zī běn zhǔ yì	капіталізм
预算 yù suàn	кошторис
所得税 suǒ dé shuì	прибутковий податок
保险 bǎo xiǎn	страхування
托拉斯 tuō lā sī	трест
模特儿 mò tèr	модель

引得 yǐnde	індекс
动产 dòngchǎn	рухоме майно
生产力 shèngchánlì	робоча сила
外汇市场 wài huì shì chǎng	валютний ринок
国际环境 guó jì huán jìng	міжнародна обстановка
银联卡 yín lián qiǎ	карта Unionpay
VTB24 银行 yín xíng	Банк ВТБ24
解放 jiěfàng	дебет
贷方 dàifāng	кредит
保险 bǎoxiǎn	страхування
<i>Економічні терміни-синоніми</i>	
合作 hézuò / 协作 xiézuò	співпраця
搞 gǎo / 干 gān / 做 zuò	працювати
丢 diū / 丢失 diūshī	втратити
到 dào / 到达 dàodá	досягати
工作 gōngzuò / 职业 zhíyè / 业务 yèwù / 任务 rènwù	робота
费 fèi / 税 shuì / 税收 shuìshōu / 负担 fùdān	податок
注销 zhùxiāo / 作废 zuòfèi / 取消 qǔxiāo / 废止 fèizhǐ / 废除 fèichú / 吊销 diàoxiāo / 撤销 chèxiāo	анулювати
补偿 bǔcháng / 给以补偿 gěiyǐ bǔcháng, 偿还 chánghuán / 偿还债务 chánghuán zhàiwù	відшкодувати
不法 bùfǎ / 非法 fēifǎ	незаконний, неправомірний

遗嘱证书 yízhǔ zhèngshū / 遗嘱书 yízhǔshū / 遗书 yíshū	заповіт
Атрибутивні термінологічні словосполучення	
计算机资源消耗大 jìsuànjī zīyuánxiāohào dà	велике споживання ресурсів ЕОМ
硬件的需求 yìngjiàn de xūqiú	потреби ЕОМ
潜力 qiánli	потенціал
Терміни-антоніми	
公平 gōngpíng – справедливий, чесний, неупереджений – 不公 bùgōng – несправедливий, нечесний	
合法 héfǎ – законний, легальний – 不法 bùfǎ / 非法 fēifǎ – незаконний, нелегальний	
准许 zhǔnxǔ – дозволяти – 不准 bùzhǔn – забороняти, не дозволяти	
有利 yǒuli – вигідний, сприятливий – 不利 bùli – не вигідний, несприятливий	
有理 yǒuli – обґрунтований, раціональний – 无理 wúli – необґрунтований, ірраціональний	
有效 yǒuxiào – дійсний – 无效 wúxiào – недійсний, що втратив чинність	
执行 zhíxíng – виконання – 非行 fēixíng – невиконання	
正式 zhèngshì – офіційний, формальний – 非正式 fēizhèngshì – неофіційний	
Багатозначні терміни	
进口 jìn kǒu	імпорт, вхід
集中 jí zhōng	централізація, об'єднання
需求 xū qiú	попит, потреба
资本 zī běn	капітал, кошти
经济 jīng jì	економіка, фінансовий стан
市场 shì cháng	ринок (місце), сфера

储备 chǔ bèi	накопичувати, резерв
发展 fā zhǎn	розвивати, розвиток
整合 zhěng hé	узгоджений, інтеграція
Терміни-омоніми	
党 dǎng – партія, партійний; = 当 dàng – ручна застава, ломбардна застава; = 鄙 dǎng – утворювати спільноту	
点 diǎn – пункт, момент, процент; = 电 diàn – електрика, електричний	
残余 cán yú – залишок, залишковий; = 参与 cān yù – брати участь, бути причетним, втручатися	
贬值 biǎnzhí – знецінення, девальвація; = 编制 biānzhì – організувати, комплектувати, формувати, особовий склад, штат; = 贬职 biǎnzhí – знижувати на посаді; 辩治 biànzhì – упорядкувати, розмежовувати, керувати	
经济 jīngjì – економіка, матеріальне становище, фінансова ситуація; = 荆棘 jīngjí – труднощі, перешкоди, проблеми	